

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Karolina Kreinin

**INFOSÕJA ROLL UKRAINA KONFLIKTIS EESTI
EKSPERTIDE HINNANGUL**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Ivar Hendla, MA

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Karolina Kreinin

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 120084

Üliõpilase e-posti aadress: karolinakreinin@gmail.com

Juhendaja Ivar Hendla, MA:

Töö vastab bakalaureusetööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. TEOREETILINE OSA	8
1.1 Infosõja definitsioon, liigid, tunnused ja omadused	8
1.2 Inimeste mõjutamisviisid infosõjas	10
1.2.1 Psühholoogiline sõda	11
1.2.2 Internet kui lahinguväli	15
1.2.3 Rahvusluse (ära) kasutamine infosõjas	16
1.3 Venemaa infosõjakäsitlused ja areng	17
1.4 Ukraina kriisi olemus	20
1.4.1 Sisepoliitiline olukord enne konflikti	20
1.4.2 Ukraina kriisi kulg	22
1.5 NATO infosõjas	24
2. EMPIIRILINE OSA	25
2.1 Metoodika ja valim	25
2.1.1 Intervjueeritavad	25
2.2 Infosõja mõiste areng Ukraina sõjas	27
2.3 Infosõja liikide kasutatavus Ukraina sõjas	29
2.4 Ukraina sõja mõjud	33
2.4.1 Ukraina sõja mõjud Ukrainale	34
2.4.2 Ukraina sõja mõjud Venemaale	36
2.4.3 Ukraina sõja mõjud NATOle ja lääneriikidele	38
2.5 Ukraina sõja õppetunnid Eestile	39

2.6 Tulemuste arutelu ja järeldused	42
KOKKUVÕTE	47
SUMMARY	49
VIIDATUD ALLIKAD	51
LISAD	54

ABSTRAKT

Käesolevas bakalaureusetöös analüüsitakse infosõja rolli Ukraina kriisis. Töö eesmärgiks on välja selgitada, milliseid kaasaegse infosõja taktikalisi meetodeid ja nn. pehme jõu võtteid Ukraina ning Venemaa poolt kasutatakse, ja hinnata erinevate liikide ulatust ja rolli. Samuti on eesmärgiks teada saada, kuidas Ukraina konflikt on mõjutanud infosõjast arusaamist ja selle terminoloogiat. Antud töö uurimisobjektiks on Ukrainas toimuv infosõda. Uurimisprobleemiks on infosõja rolli suurus ja tähtsus Ukraina kriisi esimesel aastal.

Töö uurimismetoodika on kvalitatiivne meetod, milles kasutatakse poolstruktureeritud intervjuusid Eesti ekspertidega.

Töös selgusid infosõja liikide kasutatavus Ukraina sõjas Venemaa, Ukraina ja NATO poolt. Ekspertide arvates kasutatakse enam psühholoogilist sõda. Lisaks sai selgeks, et Eesti eksperdid usuvad, et pikemas perspektiivis pole sellest sõjast tegelikult kasu mitte ühelegi osapoolele, ega ka NATO- le või lääneriikidele. Sõda Ukrainas tekitab suurt majanduslikku kahju nii Venemaale, kui ka Ukrainale. Lisaks muudab ebastabiilseks kogu Euroopa majanduse. Sõda Ukrainas on tekitanud inimestes ohutunde uue külma sõja ees, ning pannud riike mõtlema oma kaitsele nii sõjaliste jõudude eest, kui ka psühholoogiliste rünnakute eest.

Võtmesõnad: Ukraina konflikt, infosõda, propaganda, Venemaa, Ukraina, NATO

SISSEJUHATUS

Tänapäeva infoühiskonnas ümbritseb meedia meid igal pool. Enamasti on sellel meelelahutuslik eesmärk. Massimeedia teenib demokraatlikus ühiskonnas avalikkuse õigust saada tõest, ausat ja igakülgselt teavet ühiskonnas toimuva kohta, kusjuures meedia ülesanne on läbi aegade olnud rahvast informeerida ja harida. Viimane 10 aastat, millal uudised on kolinud interneti, on meelelahutuslik ja informatiivne pool segunenud ja kokku sulanud. Seetõttu on raskesti mõistetavad ka Ukraina sõja teemasid kajastatavad uudised.

Ukraina teemadel ja selle ümber käib totaalne infosõda, kus reeglid puuduvad. Infosõjas ellujäämiseks on tarvis osata propagandat infost eristada. Eestlased on harjunud meediat usaldama Usaldades meediat rohkem kui erakondi. Tänapäeval aga ei saa paljusid maailmas ilmuvaid uudiseid tõesena võtta. Meile sisendatakse ideid, millest on huvitatud teatud huvigrupid ning ajupesu suurus varieerub riigiti.

Ukrainas toimunud sündmuste taustal on inimesed aru saanud, et meedias kajastatavad pildid ja faktid alati ei klapi. Ühe sellise „ausate uudiste“ näite võib tuua Venemaa riiklikult telekanalilt Rossiya 1. Tolles videolõigus räägib diktor tuhandetest ukraina pagulastest, kes oma elu pärast kartes ületavad Ukraina-Venemaa piiri Belgorodi rajoonis. Videol näidatakse pikkades järjekordades seisvaid inimesi, kes tahavad Ukrainast lahkuda. Klipi 15. sekundil vilksatab korraks ka piiriületuspunkti nimetus – Šeigini. Kuid see piiriületuspunkt asub mitte Venemaa, vaid Ukraina-Poola piiril ning seal on alati mitme kilomeetri pikkused järjekorrad. (Tido 2014)

Autor arvab, et infoga manipuleerimine on lääne maailmale aktuaalne olnud Ukraina kriisi algusest saadik. Paljud inimesed on mõistnud propaganda mõju suurust ja võimalikku ulatust. Infosõda mõistena on küll teada tuntud termin, kuid ühises definitsioonis pole suudetud veel kokku leppida. Samuti on infosõja termin pidevas arengus ja muutumises.

Käesoleva töö uurimisprobleemiks on infosõja roll ja ulatuslikus Ukraina sõjas. Töö uurimisobjektiks on Ukraina sõjas kasutatavad infosõja erinevad liigid.

Antud töö analüüsib Eesti ekspertide hinnangut Ukrainas toimunud ja toimuvast kriisist, ning üritab näidata, kui suur roll on tegelikult infosõjal. Lisaks on eesmärgiks uurida

erinevaid taktikalisi tegevusi Ukraina infosõjas. Nende ulatust, edu ja rolli. Samuti on eesmärgiks analüüsida infosõja definitsiooni arengut.

Eesmärgi saavutamiseks on seatud järgnevad uurimisülesanded:

- uurida infosõja teoreetilisi aluseid, analüüsida infosõja definitsiooni arengut,
- viia läbi intervjuu Eesti ekspertidega Ukraina infosõda puudutavates küsimustes,
- analüüsida uurimuse tulemusi,
- teha järeldused infosõja ulatuslikkusest ja arengust Ukraina sõjas.

Uurimismeetoditena kasutatakse kvalitatiivseid meetodeid. Kvalitatiivse meetodina viidi läbi intervjuud kaheksa Eesti eksperdiga antud teemal. Intervjueeritavad jaotatakse parema analüüsi saamiseks kolme kategooriasse- ajakirjanikud, analüütikud ja praktikud.

Eelnevast lähtuvast püstitab autor käesoleva bakalaureusetöö keskse uurimisküsimuse järgnevalt:

Milline on infosõja roll Ukraina kriisis?

Kuna Ukraina kriis on nii laiahaardeline ja mõjutanud kogu Euroopat, kaasa arvatud Eesti, siis tõstatan teema paremaks mõistmiseks järgnevad lisaküsimused:

- **Mis on Ukraina kriisi õppepunktid Eestile?**
- **Kuidas on arenenud infosõja mõiste Ukraina kriisi ajal?**

Järgnev töö koosneb kahes osast. Esimeses osas tuuakse välja teoreetiline raamistik ja lähtealused infosõja ja Ukraina kriisi paremaks mõistmiseks. Kirjeldatakse lähemalt, mis on infosõja definitsioonid ja liigitused. Lisaks tuuakse välja konflikteelne situatsioon Ukrainas, ning konflikti täpsem kulgu.

Teises osas kirjeldatakse lähemalt uuritavaid küsimusi. Samuti kirjeldatakse täpsemalt uurimismeetodeid ja uuringu kulgu. Läbivaks uurimisküsimuseks on infosõja roll Ukraina sõjas ning lisaküsimusteks infosõja mõiste areng ja Ukraina sõja õppetunnid Eestile. Selgitatakse täpsemalt uurimisküsimusi ja nende valikut. Analüüsitakse intervjuude tulemusi viies alateemas: infosõja liikide kasutatavus Ukraina sõjas Venemaa ja Ukraina poolt, Ukraina sõja kasu ja kahju Venemaale, Ukrainale ja NATOle, NATO ja läänemaailma roll Ukraina

sõjas, infosõja mõiste areng Ukraina sõjas, Eesti õppetunnid Ukraina sõjas. Ukraina kriis pole kaugelki läbi, kuid Euroopa on sellest kriisist juba praegu palju õppinud. Nüüdseks on selge, et Venemaal puudub mitte ainult valmidus, vaid ka tahe sekkuda nende riikide valitsemisse, keda ta peab endale kasulikuks või ohtlikuks. Igas peatükis tuuakse välja intervjueritavate vastuseid, analüüsitakse neid ja võrreldakse sarnasusi ja erinevusi. Lõpetuseks tuuakse välja uuringu tulemused ning tehakse vastavalt tulemustele ja esimeses peatükis käsitletud teoreetilistele seisukohtadele järeldused mõju suurusest ja ulatusest Ukraina sõjas. Analüüsitakse infosõja termini muutust Ukraina sõja ajal.

Autor soovib töö valmimisele kaasaaitamise eest tänada bakalaureusetöö juhendajat, lektor Ivar Hendlat, ning Eesti eksperte, kes olid nõus intervjuus osalema ja küsimustele vastama.

1. TEOREETILINE OSA

1.1 Infosõja definitsioon, liigid, tunnused ja omadused

Tänapäeval räägitakse palju infotehnoloogia mõjust ärimajandusele, majandusele, haridusele ja isegi isiklikele suhetele. Seetõttu ei peaks tulema imestusena seetõttu ei ole üllatav?, et infotehnoloogia areng on väga palju mõjutanud ja muutnud ka sõdu. Ajakirjanduses ja igapäevaelus räägitakse palju infosõjast, kuid kahjuks ei tea paljud tegelikult selle sõna tausta ja tähendust. Kuna aga puudub laialdaselt aksepteeritav definitsioon, mida infosõja all mõistetakse, siis tuleb vaadelda mitut erinevat versiooni.

USA Kaitseministeeriumi 1996. aastal avaldatud direktiivi järgi on infosõda: „Infooperatsioonid, mida kasutatakse kriisi või konflikti ajal, et propageerida oma sõnumeid tugevamalt kui vastane või vastased.“ Sama direktiivi järgi on infooperatsioonid „Tegevused, mis mõjutavad vastase informatsiooni või infosüsteeme ning kaitsevad samaaegselt oma informatsiooni ja infosüsteeme.“ Infosüsteemide all mõistetakse riist- ja tarkvara, kommunikatsiooni võimalusi ning väljaõppinud spetsialiste (Thomas 1998).

Eesti Keele Instituudi (EKI) andmete kohaselt on infosõda info kasutamine (k.a moonutamine ja valetamine) oma huvide tarbeks.

Suure tõenäosusega pärineb eestlaste infosõja definitsioon USA sõjaväe 1997.aasta juhendist, kuid otsesed viited sellele siiski puuduvad. Mägi ja Vitsuti (2008: 32) järgi on infosõda „Vastase informatsiooni, infopõhiste protsesside, infosüsteemide ja arvutivõrkude mõjutamine ning enda informatsiooni, infopõhiste protsesside, infosüsteemide ja arvutivõrkude kaitsmine selleks, et saavutada info ülemvõim (üleolek).“

Kuigi pole jõutud ühtsele konsensusele infosõja definitsiooni asjus, on kahe Iraagi sõja kogemused ja USA ning lääneriikide armeede õppused välja toonud ja kujundanud infosõja peamised tunnused. (Mägi/Vitsut 2008)

1. Lahinguvälja läbipaistvus (battlefield transparency). Erinevalt tavalisest lahinguväljast, kus on tolm ja piiratud nähtavus, on digitaalsel lahinguväljal sõdivatel

lahingüksustel võimalik arvutiekraanilt näha nii enda kui vastase positsioone, liikumisi, aktsioone jpm.

2. Üleüldine koordineerimine (overall coordination). Infokirtee rajamine lahinguväljale parandab kõikide operatiivsete süsteemide koordineeritavust ning üleüldist lahinguefektiivsust.

3. Operatsioonid reaajas (operations in real time). Reaalajaks nimetatakse aega, kus teatud sündmustele reageeritakse peaaegu samal ajal, kui need toimuvad. Operatsioonid reaajas tähendavad seda, et sündmused lahinguväljal saavad kohest vastust ja reageeringut. See tähendab, et protsessid, mis varem kestsid tunde, toimuvad nüüd minutite või vahel isegi sekundite jooksul.

4. Täpsuslöögid (precision strike). On öeldud, et tuleviku infosõjad on täpsed ja puhtad nagu kirurgilised operatsioonid. Täpsuslöögid kaugete maade taha toimuvad ilma kõrvaliste kahjude ja ohvriteta. Selleks kasutatakse relvi, mida saab kaugelt juhtida.

Sõjapidamine on küll muutunud mugavamaks ja kiiremaks, kuid eelnevate tunnustega kaasnevad ka mitmed infosõjaga seotud ohud ja riskid. Infosõjale kulub materiaalselt palju vähem ja see suurendab hüppeliselt ohte, sest igapähele on võimalus rünnata. Samuti on uute sõdade puhul hägused traditsioonilised piirid. Nii on palju raskem ette aimata vaenlase käike ja kes on rünnaku taga. Lisaks on infosõjale omane informatsiooniga mõjutamine, mille tõttu on väga lihtne kaotada ajataju ja arusaam, mis on päris, tegelik ja mis mitte. Infosõjaga kaasnevad oluliselt väiksemad inimkaotused ja füüsilised purustused, mis võivad ahvatleda lahendama konflikti just infosõja teel.

Infosõja üks tuntuimad teoreetikuid Martin Libicki jagab infosõja seitsmeks erinevaks vormiks:

Joonis 1. Allikas Mägi/ Vitsut 2008

Autori hinnangul on infosõda mõistena koguaeg muutuses, ning seetõttu on väga raske välja tuua seitset kindlalt vormi. Tihtilugu need segunevad ja on raske aru saada, millega täpselt tegu. Näiteks arvan, et kübersõda ja häkkerisõda on paljustki segunenud ja tihti kasutatakse nende mõlema jaoks üldist terminit kübersõda. Samuti saab autori hinnangul toimuda korraga näiteks majanduslik infosõda kui ka elektrooniline sõda.

Infosõda kasutatakse tavapäraselt enne füüsilist rünnakut. Paljude riikide sõjateenistusse kuuluvad täiskohaga kübersõdurid, sest mida edukam on küberrünnak riigile, seda suurem on edu ka tõelises rünnakus.

1.2 Inimeste mõjutamisviisid infosõjas

Järgnevalt kirjeldab autor põhjalikumalt infosõja erinevaid liike. Eelnevalt teoorias nimetatult on infosõdade liigitusi erinevaid, kuid autor valis töö keskseks liigituseks infosõja kuulsaima teoretiku Martin Libicki teooria, mis jagab infosõja seitsmeks liigiks. Põhjalikumalt keskendub autor ainult kolmele liigile, mis autori hinnangul vajasisid Ukraina kriisis erilist tähelepanu. Nendeks kolmeks liigiks on: psühholoogiline sõda, küber- ja

häkkerisõda (koos peatükis Internet kui lahinguväli). Lisaks neile on laiemapõhjaliselt avatud rahvusluse ära kasutamise teema sõdades.

1.2.1 Psühholoogiline sõda

Neljanda põlvkonna sõda toimib mõistusele, ning rakendades uusi strateegiaid. Uued sõjadoktriinid rajavad oma eesmärgiks liikuda väljaspool füüsilist ruumi, nagu see oli kombeks eelmiste sõdade põlvkonnale. Terrorism on harv erand ja siiski pole selle peamine komponent mitte niivõrd vägivald, kui massiteadvuse mõjutamine vägivalda abil. (Potšeptsov 2009)

Nooremleitnant Uku Arold kirjutab, et tänapäeval tuleb sõjalisi operatsioone toetada “turunduslike” vahenditega. See võimaldab saavutada soovitud eesmäärke. Psühholoogiline sõda on vastase mõjutamine kunstiliste, poliitiliste, meedia ja kõikide propaganda vahenditega väljaspool lahinguvälja. Psühholoogilisest sõjast räägitakse erinevates kontekstides. Alates madalsageduslainete kiirgajate kasutamisest lahingutegevuses paanika esilekutsumiseks kuni ülekuulamistaktikateni ja isegi pingeliste peresuhete kirjeldamiseni. Vahel võib tunduda, et tegu oleks justkui mõne salateadusega, mille valdaja võib igäühe mõtteid ja tundeid omale meelepäraseks käänata.

Edukas psühholoogiline operatsioon mõjutab soodsalt operatsioonipiirkonna elanike koostöövalmidust ja vähendab relvastatud grupeerivate vastupanutahet. Psühholoogilistel sõdadel on jõud mitmekordistada sõjalist jõudu ning pärssida aktiivset lahingutegevust, vähendades vajadust füüsilise jõu kasutamise järele. (Päevaleht 2004)

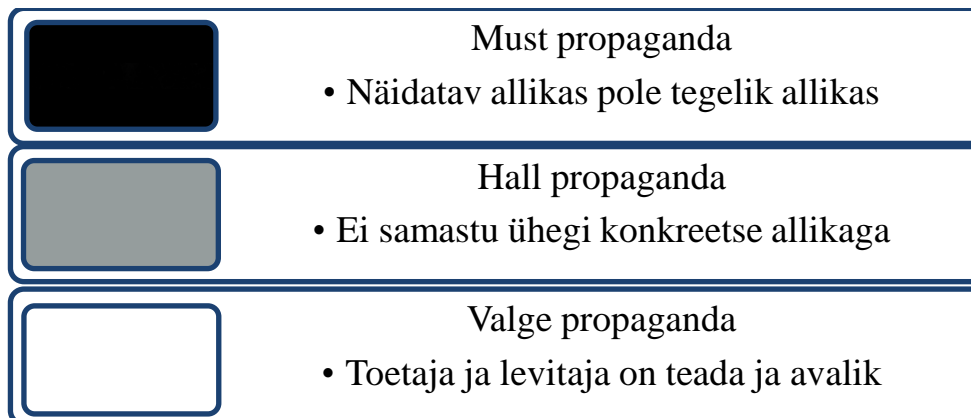
Psühholoogiline propaganda paistab teiste väliste propaganda vormide seast silma, sest on suunatud konkreetset vaenlase vastu. Vahel nimetatakse seda ka võitluspropagandaks (*combat propaganda*). Psühholoogiline sõjapidamine on saanud järk- järgult laiemat rakendust erinevatest strateegiates ja poliitikates ning pole enam seotud ainult konkreetse sõja olukorraga. Seetõttu on eelistatud kasutada terminit psühholoogilised operatsioonid. Nagu ka propagandast üldiselt võib psühholoogilises sõjast tunda ära halle, valgeid ja musti vorme, mida ei kasutata ainult “kuumas” sõjas, vaid ka “külmas” sõjas ja mässuvastastes võitlustes.(Welch 2013)

USA psühholoogiliste operatsioonide doktriin jagab psühholoogilised operatsioonid neljaks:

1. Strateegilised- rahvusvahelised infoaktsioonid, mida viivad ellu USA teatud valitsusasutused. Operatsioonide eesmärk on mõjutada välismaiseid hoiakuid, tajuksid ja käitumist USA eesmärkidele sobivas suunas. Enamasti viiakse selliseid programme läbi militaarvaldkonnast väljaspool.
2. Taktikalised- teostatakse konflikti- või sõjaolukorras selleks, et toetada taktikalisi operatsioone vastase vägede vastu.
3. Operatiivsed- viiakse ellu enim sõjategevust või konflikti selleks, et parandada seal olevate vägede kampaaniate ja operatsioonide efektiivsust. Teostatakse ka konflikti ajal ja pärast seda.
4. Konsolideeritud- teostatakse välisriigi territooriumil, kus on vaenulik või potentsiaalselt vaenulik elanikkond, okupeeritud Ameerika vägede poolt või kus USA väed baseeruvad. Eesmärgiks on muuta elanikkonna käitumist USA eesmärkidele sobivas suunas. (Mägi/Vitsut, 2008)

NATO lubab psühholoogiliste operatsioonide poliitikas kasutada ainult tõest infot viitega allikale. Lisaks info tõesusele on määrav ajastus. Konflikti situatsioonides muutub olukord kiiresti, seetõttu peavad psühholoogiliste operatsioonide üksused reageerima kiiresti, ning tegelema probleemide ennetamisega või leevendamise võimalikult väikese viivitusega. Samas on tarvis kooskõlastust piisavalt kõrgel tasandil, sest taktikalise tasandi psühholoogilisel operatsioonil võivad olla kaugele-ulatuvad strateegilised ja poliitilised tagajärjed. Lahinguliste psühholoogiliste operatsioonide eesmärgiks on nõrgendada vastase moraali ja saavutada operatsioonilist tegutsemisvabadust. (Päevaleht 2004)

Esineb kolme tüüpi propagandat- must, hall ja valge.

Joonis 2. Allikas Welch. D

Must propaganda (vahel ka “varjatud” propaganda) üritab varjata oma allikat. Seetõttu on raske kindlaks teha, et tegu on musta propagandaga kuniks kõik faktid on välja selgitatud.

Teise maailmasõja alguse perioodil kasutasid natsid kolme erinevat raadiokanalit püüdes jätta muljet, et uudised edastatakse Suurbritanniast. Üks neist oli Vaba Caledonia raadio (Radio Free Caledonia), kes väitis end olevat Šoti rahvuslik raadio. Ükski neist raadiotest ei omanud suurt kuulajaskonda ja edastasid infot ainult paar tundi päevast. Sellise musta propaganda eesmärgiks oli kahjustada brittide mainet. Eriti 1940nda aasta Briti sõja ajal. Natsid kordasid sama strateegiat ka prantsuse sõdurite vastu vahemikus 1939 ja 1940. Raadiouudiseid edastas Stuttgardist Paul Ferdonnet, kes oli tegelikult ise prantslane ja teeskles eetris, et on Prantsusmaal. Selline raadio köitis sõdureid, mitte musta propaganda tõttu, vaid tihtilugu olid sellised raadiojaamad meelelahutuslikumad kui Prantsuse ametlikud raadiojaamad.

Hall propaganda asub valge ja musta propaganda vahel. Allikas, kas on või ei ole tuvastatud ja informatsiooni tõesus on kaheldav. Esimese maailmasõja ajal Briti sõja-propaganda osakond, tuntud kui Wellingtoni maja, teostas oma kampaaniat läbi neutraalsete Ameerika ja Kanada poliitikute. Briti propaganda, millega üritati ameeriklasi liitlasteks saada, oli pigem heatahtlik suunamine kui otsene veenmine. Kampaania oli suunatud Ameerika koorekihile, et nad ise muudaks oma meelt ja saaksid aru koostöö kasulikkusest.

Valge propaganda on avatud, aus ja ei püüagi varjata selle allikat. Valgustuse

ministeeriumi loomisel natsi-Saksamaal ei üritatudki varjata selle nime tähendust, ega ka tööülesandeid, mida ministeerium täitma hakkab. Saksa poliitik Goebbels kuulutas avalikult oma ühes esimeses kõnes, et uus ministeerium on vastutav meele ja vaimu mobiliseerimise eest Saksamaal. Selles kontekstis oli teada allikas, ning eesmärgid ja kavatsused olid samuti arusaadavad. Samuti oli ka publikule arusaadav, et ministeerium luuakse selleks, et neid mõjutada. Need eelnevad on kõik valge propaganda tunnusteks. (Welch 2013)

Modernne sõda on lahing usalduse üle. Selles usalduse lahingus ei otsita tõde, nagu Püha Graali vaid hoopis üritatakse tõde kontrollida. Tajude sõda ei ürita mitte tõde kahjustada vaid hoopis luua uut tõde (Friman 1999).

Huhtineni (2005) hinnangul kasutatakse selleks sageli ka hirmu tekitamist. Hirmu atmosfääri kasutatakse saavutamaks psühholoogilist, psüühilist ja emotsionaalset rahutust, mis viib sotsiaalse abituse, allandmise või vastupanu korral täieliku hävimiseni.

1.2.2 Internet kui lahinguväli

Milline näeb välja kübersõda? Valge Maja endine töötaja Richard Clarke, kes oli vastutav terrorismivastase võitluse ja küberjulgeoleku eest, kirjutab oma uues raamatus, et katastroofiline rünnak toimib juba 15 minuti jooksul. Süsteemi sokutatud „lutikas“ võib rivist välja viia e-posti süsteeme, naftatöötlemistehaseid, võib tekitada torujuhtmete plahvatusi, viia lennuliikluse juhtimissüsteemide kokkuvarisemiseni, ning juhtida kauba- ja metroorongid rööbastelt välja. Kodeeritakse finantsandmed, ning lõpuks lülitatakse elekter välja. Sellele järgneb ühiskonnakorralduse kiire lagunemine ja nälg. Lisaks kõigele sellele halvale võib jääda ründaja identiteet saladuseks. (The Economist 2010)

Paljude jaoks on kübersõda siiski valdkond, mida ei tasu tõsiselt võtta. Pigem liigitatakse kübersõda ulmefilmide valdkonda ning reaalses riigikaitses tuleks tegeleda tõsiste asjadega. Teisest küljest, innovaatorid arvavad, et milleks valmistuda juba möödunud sõja jaoks ning kübervõimete arendamisele tuleks rohkem rõhku panna. Innovaatorite ja teadlaste jaoks on suuremahuline kübersõda väga reaalne ning annab kübervõime omanikule suure eelise. On aja küsimus, kui kübersõda muutub peamiseks sõjapidamise valdkonnaks. (Rikk 2013)

Arvutivõrkude rünnak on infosõja kõige uuem komponent. „Küberruumi“ mõiste on pärit 1984. aastal ilmunud Willam Gibsoni ulmeromaanist „Neuromancer“ ning kasutusele võeti see laiemalt alles 1990- ndate alguses. „Kübersõja“ mõiste pole võõras ühelegi eestlasele, sest Eesti oli üks esimesi riike, kes langes nii suuremõõtmelise küberrünnaku ja arvutivõrkude rünnaku ohvriks. Selliseid rünnakuid jagatakse:

- Huligaanseteks- rünnakuid saadavad korda üksikisikud. Luues ja valla päästes viiruseid, tungides turvasüsteemidesse. Tihtilugu tehakse seda, et testida oma võimeid või siis lihtsalt „nalja“ pärast.
- Kriminaalseteks- materiaalse kasu saamiseks organiseeritud rünnakud.
- Natsionalistlikeks- rahvuslikel tunnustel põhinevad rünnakud teatud institutsioonide vastu. Tavaliselt reaktsioon mingile sündmusele, mis ei ole tuvastatavalt mingi teise riigi poolt algatatud või juhitud.

Eestis toimunud rünnakutel on kindlalt ära tuntavad natsionalistlikud jooned, kuid maailmas tegi selle oluliseks hoopis rünnaku ulatus, sihtmärkide paljusus ja mitmekesisus. Samuti oli väga selgelt näha riigivastane suunitlus ja nähtavad seosed teise riigiga. See on

põhjus, miks on Eestis toimunud küberrünnak pälvinud nii suurt tähelepanu spetsialistide seas. (Mägi/Vitsut 2008)

Pärast Eestis toimunud küberrünnakut rajati Tallinnasse NATO küberkaitsekeskus. See on rahvusvaheline sõjaline organisatsioon, mis tegeleb küberkaitse uurimise, arendamise ning saadud teadmiste edasiandmisega. Küberkaitsekeskus kui organisatsioon ei kuulu küll NATO koosseisu, kuid arendustöö tulemusi ja õpitut jagatakse nii NATO kui ka selle liikmesriikide ja partneritega nagu Soome ja Austria. Küberkeskuses toimub koolitusi ja mõttekodasid, kus osaleb üle poolesaja rahvusvahelise küberkaitse, õiguse, strateegia ja tehnoloogia eksperdi. Hoolimata sellest, et keskus paikneb väikeses riigis, tehakse seal suuri tegusid. 2015. aasta programmist leiab lisaks uurimisprojektidele ka 15 erinevat kursust ja töötuba. Neist suurimad on rahvusvahelise õiguse seminar, iga-aastane CyConi konverents ja võrgukaitse suurõppus Locked Shields. (Triebstok 2015)

Paar aastat tagasi avastati Gruusias, et julgeolekuplaneerijate arvutitesse oli sokutatud spetsiaalne pahavara, mille abil oli võimalik jälgida kõike toimuvat. Arvutid olid täielikult allutatud ründaja kontrolli alla. Vastane sai lugeda, kopeerida ja muuta arvutitesse salvestatud faile. Samuti oli võimalik arvuti mikrofoni ja kaamera abil kuulata ning jälgida ja salvestada ruumis toimuvaid vestlusi. Lisaks sellele sai salvestada kõiki klahvivajutusi. Huvipakkuvad andmed koguti kokku ning saadeti krüpteeritud kujul üle interneti analüütikutele. Selline küberluure tähendab reaalsuses väga suurt mõju edaspidises sõjategevuses. Ei mingit füüsilist luuramist, pildistamist ega ohtu vahele jääda. Kõikjale, kuhu arvutiomanik läheb, on kaasas ka luuraja – koju, kontorisse, kohvikusse, lähetustele, õppustele – kõike näeb ka vastane.

Gruusia juhtumi puhul on huvitav ka see, et õigete sihtmärkide väljavalimisel kasutasid operatsiooni korraldajad ettevalmistavat analüüsi. Massiivne jälgimine oleks olnud liiga ressursimahukas ning avastamise oht suurem. Küberspioon häkkis sisse olulisematesse uudisportaalidesse ning tegi kindlaks, kes Gruusia julgeolekut ning julgeolekusuhteid puudutavaid artikleid järjepidevalt loevad. Valiti välja 390 isikut, kelle arvutitesse sokutati pahavara, mida ükski laiatarbe viirusetõrje ei avastanud. (Rikk 2013)

1.2.3 Rahvusluse (ära) kasutamine infosõjas

„Rahvuslus” mõistena seostub tänapäeval kergesti marurahvuslusega, võõravihaga,

suletud, umbse ja konservatiivse ideoloogiaga. Eriti negatiivselt kõlab mõiste natsionalism, kuid ka omakeelsed terminid määrduvad. Soomekeelne *kansallismielisyys* tähistab tänaseks põlissoomlaste ksenofoobseima haru poliitilist identiteeti. Vastavalt distantseeruvad sellest liberaalseid väärtusi hindavad jõud.(Masso 2011)

Moskva rahastab Krimmis arvukat mittetulundusühingute võrgustikku. Loomulikult tegutsevad need kõik Kremli huvides. Krimmi eriline ajalugu on seotud Teise maailmasõja aegse kangelaslinna Sevastopoliga, mis on ühtlasi Musta mere laevastiku kodulinn. See loob soodsa pinnase Vene infokampaaniaks, mis propageerib kohaliku elanikkonna seas slaavi rahvuslust ja nõukogude nostalgiat. Vene sõjaväelased, kaasa arvatud laevastikuga seotud luureüksused, võivad vajadusel krimmitatarlastega seotud rahvarahutusi nii provotseerida, kui käsu korras maha suruda.(Maigre 2014)

1.3 Venemaa infosõjakäsitlused ja areng

Informatsioon ja infotehnoloogia on leidnud Venemaa sõjalises mõtlemises üha tähtsama koha. Juba 1999. aastal loodud sõjaline doktriin sisaldab välisohtudest tulenevaid infotehnoloogilisi ja infopsühholoogilisi aspekte. Venemaa uus sõjaline doktriin keskendub tänapäeva sõja iseärasustele, nagu kaudsetele strateegilistele operatsioonidele, infosõja vahenditele ja valmisolekule massiivseteks infooperatsioonideks (infoblokaadid, infoekspansioon, infoagressioon).

Ühe näite võib tuua Vene-Gruusia sõjast. Venekeelsele auditooriumile on sisendatud, et lääne meedia alustas eesmärgipäraselt Tshinvali konflikti kajastamist alles alates Vene tankide vasturünnakust, mitte algusest operatsiooniga separatistide vastu mitte operatsioonist Gruusia separatistide vastu (telekanal Rossiya, 09.08; Russkaja Služba Novostei, 09.08). Siiski on väga segane, kuidas jõudis Vene meedia ajakirjanike esindus Tshinvalisse enne täiemahulise sõjategevuse algust. Täpselt siis kui oli tarvis raporteerida grusiinide rünnakust "rahumeelsele magavale linnale". Vene ajakirjanik selgitas seda kõhutundega. "Minu abikaasa viibis neil päevil Tshinvalis, sest kõigil oli kindel veendumus, et algamas on midagi suurt." Hiljem tegeles Vene propaganda Tbilisi süüdistamisega brutaalses ja salakavalas agressioonis, mida justkui ei osanud ette näha Vene luure – ainult sellega oli võimalik Venemaal toetada väidet, et nende relvajõud jõudis konflikti päevi hiljem. Kuid kuidas selline aimndus ja kõhutunne tekib? Sellega tegelevadki infosõdalased, kui uskuda, et suur osa Vene mediast

saabus Lõuna-Osseetiasse tõepoolest mingi müstilise tunde järel. Nõukogude ajal tekitas selliseid tundeid väljatöötatud struktuur, kes ohjas avalikku arvamust, agitatsiooni ja propaganda osakondi. (Taro 2008)

Venemaa julgeolekueksperdid pööravad aina suuremat tähelepanu tuleviku infokeskkonnale. Selleks on kolm peamist põhjust. Esiteks võimaldab info vaba liikumine ja vahetus igale Venemaa kodanikule ligipääsu informatsioonile, mis oli varem tõkestatud sisemiste ja välimiste barjääridega. Teiseks on venelased mõistnud info kui strateegilise ressursi väärtust. Informatsioon suurendab ja toetab nii traditsiooniliste relvade, kui ka mittetraditsiooniliste relvade täpsust ja tõhusust. Kolmandaks, paljud venelased usuvad, et on kujunemas üks terviklik üleilmne informatsioon, mida nad saavad ära kasutada, et muuta globaalsete jõudude tasakaalu maailmas. Samas usuvad venelased, et infoülemvõimuga riikidel on suurem kalduvus kasutada sõjalist jõudu, kuna neile riikidele tundub, et sõjalised eesmärgid on saavutatud ilma märkimisväärsete inimkaotuste ning silmanähtavate riskideta. Lisaks on venelased leidnud, et praktiliselt puuduvad õiguslikud piirangud, reguleerimaks informatsioonide kasutamist. See aga nende arvates julgustab ja soodustab igasugust küberterrorismi. Kuna venelased on taibanud, et nad on globaalses võidujooksus infoülemvõimu pärast maha jäänud, siis võib mõista nende katseid piirata ÜRO- s infooperatsioonide protseduuride väljatöötamist ja arendamist. Eelnevast lähtudes on mõistetav, miks infosõja temaatika on Vene sõjaliste planeerijate jaoks muutunud peaaegu sama oluliseks kui tuumarelvastuse küsimused.

Venelased ja ameeriklased on sarnasel seisukohal kriitilise informatsiooni taristu ja selle kaitsmise küsimustes. Nimelt iga riik peab kaitsma oma inforessursi kui strateegilist ressursi.

Vene infosõja teoreetikute arvamused sellest, milliseid komponente infosõda sisaldab erinevad suuresti üksteisest. Järgnevalt vaatlen Vene infosõjateoreetikute ja –praktikute käsitlust.

Esimeseks on Vene endine asekaitseminister Andrei Kokoškin, kes jagab infosõja viide alamkategoriasse:

- Elektrooniline sõda - mille korral kasutatakse elektromagnetilist energiat, et häirida, takistada ja hävitada vastase elektroonilisi sõjapidamisvahendeid ning kaitsta oma elektroonilisi sõjapidamisvahendeid (Eesti Entsüklopeedia)
- Luure - raskesti kättesaadava info kogumine

- Side – informatsiooni edastamine ja vastu võtmine
- Operatiivse juhtimis- ja kontrollsüsteemid – kiirelt toimivad suhtlused ja käsu andmised kõikidel tasemetel
- Juhtimis- ja kontrollsüsteemide kaitserajatised vastase mõjutamise vastu

Teise teooria autor on Vene kaitseministeeriumi analüütik V. I. Tsõmbal, kes defineerib infosõda kui tervikuks integreeritud süsteemide koostööd. Jagades need kaheksaks kategooriaks:

- Luure ja vastuluure - salajase või raskesti kättesaadava teabe kogumine ja edastamine ja sellele vastutegevus.
- Maskeering ja desinformatsioon – tähistamine ja salajase teabehanke ligipääsu tõkestamine mitteõigustatud inimestele.
- Elektroonilise sõja süsteemide kasutamine
- Vastase side rivist välja löömine
- Kindlasksmääramine, milline riik on vaenuliku tegevuse taga
- Vastase navigatsioonisüsteemide purustamine
- Psühholoogilise surve avaldamine vastasele – propaganda teostamine
- Vastase arvutivõrkude ja tarkvaraprogrammide hävitamine – küberrünnakud, hävitamiseks vastase arvutivõrke ja tarkvaraprogramme.

Tsõmbali arvates saab infosõja puhul eristada nii strateegilist, operatiivset kui taktikalist tasandit. Üldjoontes jagatakse infosõda Venemaal kaheks- info-psühholoogilisteks ja info-tehnilisteks.

Vene militaarteoreetikud on alati kartnud vastase võimet kontrollida propaganda ja infomanipulatsiooni kaudu Vene sõdurite psüühikat. Seetõttu on sõdurite psühholoogiline ja moraalne ettevalmistus väga tähtsal kohal. Vene sõjavägi ei kasuta terminit „psühholoogilised operatsioonid“. Nõukogude ajal nimetati neid operatsioone eripropagandaks. Tänapäeval kasutatakse terminit „info-psühholoogilised aktsioonid“. Vene info-psühholoogilised aktsioonid sisaldavad tavapäraselt lendlehti, valjuhääldeid ja raadio ning televiisori ülekandeid. Vahetevahel kasutavad venelased televiisorit ja raadiot ka vastase süsteemide signaalide summutamiseks. Ametlikku Venemaa valitsuse signaali kasutatakse ka avalikuks või varjatud informatsiooni edastamiseks, et lollitada või eksitada vastase jõude.

Infosüsteemide sõjalis-tehnilises valdkonnas tunnetavad venelased oma mahajäämuse. Endine Vene kaitseminister on öelnud, et Venemaal tuleks selles valdkonnas otsida teisi asümmeetrilisi variante ja võimalusi. Näiteks võiksid tulevikurelvade alal prioriteediks olla elektromagnetilise energiaga relvad, küberrelvad ning nähtamatud/avastamatud mehitamata relvasüsteemid. See aitaks tõrjuda lääne edusamme ja edumaad Venemaa ees. (Mägi/Vitsut, 2008)

1.4 Ukraina kriisi olemus

Ukraina kriis on 2013 aasta novembris Ukrainas alanud vastasseis Euroopa Liiduga lähenejate ja nende vastaste vahel. Ametlikult loetakse kriisi alguseks 21. novembrit 2013, kui selleaegne president Viktor Janukovõtš katkestas läbirääkimised Euroopa Liiduga kokkuleppe sõlmimiseks. Kriis kulmineerub 2014. aasta veebruaris, kui relvastatud mehed hõivasid Krimmi ja kui pärast märtsi keskel toimunud nn referendumi liideti antud territoorium Venemaaga. Hetkel pole konflikt lahenenud ega lõppenud, ning lahendust pole leitud.

Käesolev töö käsitleb Ukraina sõja esimest aastat- kriisi algusest kuni 2014. aasta lõpuni. Järgnevad peatükid käsitlevad sisepoliitilist olukorda enne konflikti algust, et saada paremat ülevaadet sellise konflikti võimalikusest. Samuti avab autor järgnevalt detailsemalt konflikti kulu.

1.4.1 Sisepoliitiline olukord enne konflikti

Venemaa soov ja tahe rikkuda Ukraina territoriaalset terviklikkust on üle poole sajandi tõsisem väljakutse Euroopas valitsevale korrale. Vastasseisus on hiiglaslik tuumariik Venemaa ja Prantsusmaa suururune riik Ukraina. Venemaa interventsioon Ukrainas tõstatab küsimuse julgeolekugarantiide pidamise kohta, mida Lääs jagas Ukrainale, kui viimane loobus 1994. aastal tuumarelvast. See käib risti vastu paljude eurooplaste veendumusele ja usule, et tänapäeval on nende läänes suur sõda võimatu. Praeguse konflikti tulemus võib olla Venemaa kolmanda impeeriumi teke või Ukraina nuririik keset Euroopat. (Krajev 2014)

Alates 14. sajandist on Ukraina alad olnud seotud Leedu ja hiljem Poolaga. Moskva võimu alla sattus Ukraina alles 360 aasta eest, Galiitsia alles 1939. aastal. Musta mere põhjakalda vallutas Venemaa alles 18. sajandi lõpuks. Musta mere rannikut hakati nimetama

Novorossijaks – Uus-Venemaaks. Seega pole see kunagi olnud põline Vene ala. Lahkuma sunnitud rahvaste asemel kutsuti Novorossijasse uusi asukaid Vene riigi muudest osadest, Saksamaalt jm. Vara-uusajal sarnanes Ukraina rohkem Euroopale kui Venemaale. 16. ja 17. sajandi Poola ja Leedu olid kunsti, haridust ja teadust soosivad riigid ja nende mõju ulatus nii Ukrainasse kui ka Valgevenesse.

Ukraina Vabariik taotles 1917. aastal endale maa- alasid, mis jäävad tema praegusest piirist ida ja põhja poole, kuid pidi neist loobuma. 1924. aastal pidi ka Nõukogude Ukraina loovutama vastloodud NSVL piirkondi idas. Erandiks on Krimm, mis anti NSVL koosseisust Ukrainale üle 1954. aastal, kuna see piirkond oli majanduslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt seotud just Ukrainaga. (Hansen 2014)

Ukraina jäi Venemaa koosseisu kuni 1917. aastani, mil pärast Oktoobrirevolutsiooni kukutati bolševike poolt Venemaa Ajutine Valitsus ning Ukraina rahvuslased said võimaluse ennast vabaks kuulutada. Erandiks on Krimm, mis anti Vene Föderatsiooni koosseisust Ukrainale üle 1954. aastal, kuna see piirkond oli majanduslikult, sotsiaalselt ja kultuuriliselt seotud just Ukrainaga. Edasi kuulus Ukraina siiski föderatsiooni olles Venemaa liitriik. See kõik kestis kuni Teise maailmasõjani, millal Saksamaa ja Venemaa löid Molotovi Ribbentropi lepingu tulemusena kõik Euroopa poliitilised piirid sassi. Lepingu salaprotokoll järgi jagati riigid mõjusfääridesse. NSV Liidu mõjusfääri oleks pidanud minema Soome, Eesti, Läti, Poola idaosa, Lääne-Ukraina ja Lääne-Valgevene ning Rumeeniale kuulunud Bessaraabia ja Põhja-Bukoviina. (Kiin. 2014)

Täna toimuvate kokkupõrgete kontekstist arusaamiseks tuleks minna ajas kümme aastat tagasi. 2004. aasta jõulude ajal oli Kiievi kesklinn samuti ärevil, toona põhjuseks võltsitud valimistulemused. Leonid Kutšma aegne stagneerunud riigisüsteem ei sobinud enam paljudele, ning rahvas kogunes tänavatele, püstitati telke, räägiti demokraatiast, ausatest valimistest, vabast meediast ja Läänega liitumisest. 2004. aasta Kiievi Iseseisvusväljakul oli tunda Eesti laulva revolutsiooni aegset joovastust. Hoolimata hilisemast pettumusest toimus nende nädalatega Ukrainas murrang, mille tähiseks ja kinnituseks said järgnevate aastate jooksul toimunud vabad valimised.

Viktor Juštšenko asus ametisse uue presidendina 2004. aastal, mürgitamise armid näos, aga võidunaeratus huulil. 2006. aastal valiti demokraatlikus korras uus parlament ja ametisse astus peaminister Viktor Janukovõtš. 2007 aasta saatis president parlamendi laiali, toimusid uued demokraatlikud valimised ning 2008. aastal sai peaministriks Julija

Tõmošenko. 2010. aastal valiti taaskord vabadel valimistel presidendiks Viktor Janukovõtš. Võidupöördumises teatas ta rahvale: “Oranž košmaar on läbi. Ukrainat ootab helesinine tulevik.” Helesinine oli Janukovõtši juhitud Regioonide Partei lipp ning tagantjärele hinnates tundub, et see jääb ka ainsaks heledamaks laiguks tema võimulolekust.

2008. aastal alguse saanud üleilmne majanduskriis tabas Ukrainat väga rängalt, kuna majandus Ukrainas oli juba enne madalseisus ning lisaks kulus riigikassast raha ka valimiskampaaniatele. Kuna kogu maailm oli majanduskriisis, jäeti paljud asjad tähelepanuta. Üheks näiteks võib tuua Janukovõtši flirti Moksvaga, sõlmides Venemaaga lepingu, mis pikendas Musta mere laevastiku viibimist Krimmis 2042. aastani. Kohtumisele järgnenud pressikonverentsil teatas Vene riigipea, et plaanis on suurendada riikidevahelist koostööd. (Maigre 2014)

Viimase paari aasta jooksul on energiakorporatsioonid Chevron, Exxon ja Royal Dutch Shell alustanud teiste maagaasi väljade otsinguid nii Lääne Ukrainas kui ka teistes Ida-Euroopa riikides. Leiti suured maagaasi alad Lääne-Ukrainas ja Poolas, kuid tehing jäi katki Janukovõtši ja Putini kaubanduslepingu tõttu. Peale Janukovõtši tagandamist on Ukraina uue läänemeelse valitsuse toetusega ehk võimalik Lääne energiamagnaatidel oma tehinguid teostada. Sellised majandustehingud Lääne ja Ukraina vahel oleks olnud otseseks ohuks Vene gaasimonopolile Gazprom, kellest sõltuvad paljuski ka Euroopa gaasivarud. Moskva- poolne vastusamm oli Krimmi okupeerimine, mis on selles kontekstis Ida-Ukrainas pretsedendi loomine. Ida-Ukrainas kontrolli suurendamine annab võimaluse neil mõjutada piirkonda, kust liiguvad kolm põhilist gaasijuhet Euroopa poole. Kui Venemaa kaotab kontrolli gaasimonopoli üle, muutub ta NATO suhtes haavatavaks. Seetõttu on Venemaa ähvardanud seada piiranguid Euroopasse gaasi viimisel, kuid ka lõpetanud juba Ukrainale alandatud hinnaga gaasi müümise. Selline konflikt aga mõjutab tugevasti ka Euroopat. (Mere 2015)

1.4.2 Ukraina kriisi kulg

2014. aastal puhkes Venemaa ja Ukraina vahel rahvusvaheline kriis Krimmi poolsaare pärast, millesse on nüüdseks haaratud kogu rahvusvaheline kogukond: Euroopa Liit ja selle liikmesriigid. Samuti NATO koos oma liikmesriikidega eesotsas USAga. Lisaks veel ÜRO ja selle Julgeolekunõukogu ning Peaassamblee, Euroopa Nõukogu ja selle Parlamentaarne Assamblee, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon. Paljude poliitikute sõnul on

tegemist sügavaima kriisiga lääneriikide ja Venemaa suhetes pärast külma sõda.

Konflikt Venemaa ja Ukraina vahel sai alguse pärast 2014. aasta veebruaris Kiievis toimunud Ukraina revolutsiooni. Riigi endine president Viktor Janukovõtš lahkus riigist, Ülemraada valis presidendi kohusetäitjaks Oleksandr Turtšõnovi ning moodustas üleminekuvalitsuse. (Alexander 2014)

Venemaa ei tunnustanud suveräänse naaberriigi valitsemiskorralduses asetleidnud muudatusi, nimetas toimunut *Coup d'état*'ks, taganes ühepoolset endale võetud kahe- ja mitmepoolsetest kohustustest (sealhulgas 1994. aasta Budapesti memorandumiga), annekteeris 2014. aasta märtsis Krimmi ning suunas seejärel tähelepanu Ukraina Lõuna- ja Kaguosale. (Zeinalova 2014)

Peamised revolutsioonisündmused leidsid aset Kiievi kesklinnas ja Iseseisvuse väljakul, kus Ukraina Tervishoiuministeeriumi teatel sai surma 106 inimest ja vigastada 1811.

Moskva üritas maailma veenda, et neil on ajalooline õigus Krimmile ja „Novaja Rossijale“. Sõjategevust alustati rahuaja vägedega, kuulutamata sõda välja. Krimmis toimus see venemeelse 5. kolonni käivitamisega ja valitsuse ülevõtmisega eelnevalt salaja poolsaarele toodud Vene sõjaväeluure (GRU) 10. spetsnazi brigaadi võitlejate abil. Krimmis ilmusid tänavatele eraldusmärkidete välivormides „rohelised mehikesed“, kes alustasid Ukraina sõjaväelinnakute ja baaside ülevõtmise ja blokeerimisega. Samuti kaasati operatsiooni ka relvastatud tsiviilisikuid. (Laaneots 2014)

27. veebruaril hõivasid eraldusmärkideta relvastatud mehed mitmeid tähtsaid hooneid, sealhulgas Krimmi parlamendihoone. 28. veebruaril hõivati Simferopoli ja Sevastopoli lennujaamad ning hävitati telekommunikatsiooni- ja internetiside Krimmi ja ülejäänud Ukraina vahel. Tunnusmärkideta relvastatud meestest ümberpiiratud Krimmi seadusandjad valisid Krimmi ministrite nõukogu juhiks Venemaa kodaniku Sergei Aksjonovi

Kiiev süüdistas Venemaad oma siseasjadesse sekkumises, Venemaa lükkas süüdistused tagasi. Siis esitas Sergei Aksjonov Venemaale abipalve tulla Krimmi rahu tagama ning 1. märtsil andis Venemaa Riigiduum president Vladimir Putinile nõusoleku sõjalise jõu kasutamiseks Ukraina territooriumil.

2. märtsil seadis Ukraina oma armee lahinguvalmidusse ja kuulutas välja osalise mobilisatsiooni. Ukraina õhuruum suleti sõjalennukitele. Ukraina Kaitseministeerium teatas, et Vene meedia paljud väited on puhas propaganda ja ei vasta tõele.

Ameerika Ühendriigid ja tema liitlased nõudsid, et Venemaa lõpetaks tegevused

sõjalise tegevuse? Ukraina territooriumil ja kutsuks oma väed tagasi baasidesse. Protestiks ja hirmutamiseks Venemaa sissetungi vastu otsustasid Kanada, USA, Prantsusmaa ja Suurbritannia, et ei osale juunis Venemaal Sočis toimuma pidanud G8 tippkohtumisel. USA hoiatas, et Venemaa vastu võidakse rakendada ka majanduslikke ja poliitilisi sanktsioone, mida tänaseks ongi tehtud.(BBC 2014)

1.5 NATO infosõjas

Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon, ehk NATO, on struktuur, mille kaudu alliansi liikmed teostavad oma julgeolekualaseid eesmärke. NATO, kui kollektiise kaitse põhimõttel rajanev iseseisvate riikide ühendus, mis loodi 1949. aastal Washingtoni lepingu allkirjastamisega. Leping paneb aluse NATO ühele põhilisele põhimõttele- rünnak ühe liikme vastu on rünnak kogu alliansi vastu. NATO struktuurid võimaldavad liikmetel omavahel pidevalt konsulteerida, koordineerida ja koostööd teha ning hõlbustavad koostööd julgeoleku poliitilistes, sõjalistes, majanduslikes ja muudes aspektides. Samuti ka mittesõjalistes valdkondades, nagu teadus, informatsioon, keskkond ja katastroofiabi.

NATO põhilisteks tegevussuunadeks on: NATO forum, kus riigid saavad aurtleda julgeolekuteemadel, oma liikmesriikide kaitse, kriisiohjamine, partnerlus mitte NATOsse kuuluvate riikidega, tuleviku julgeoleku strateegiate väljatöötamine.

Sarnaselt Ukraina konfliktile osales NATO ka Vene-Gruusia sõjas kõrvalt vaatajana ja mõjutajana. Näiteks märkis Saksa kantsler Angela Merkel konkreetselt Bukaresti tippkohtumisel, et lahendamata sisekonfliktidega riiki (mõeldes selle all Gruusiat, kes tahtis NATO liikmeks saada) ei saa NATO liikmeks kutsuda. Arvatakse, et just sellised välja ütlemised tõukasid Gruusia juhtkonda otsustavalt tegutsema, ning kindlasti teadis seda ka Venemaa. (Ühtegi 2013)

2. EMPIIRILINE OSA

Teoreetilisest osast järeldades on infosõja mõiste defineerimine tekitanud nii palju erinevaid arvamusi, et tänaseks pole suudetud ühtses definitsioonis kokku leppida. Seoses Ukrainas toimunud ja toimuvate sündmustega on infosõjad saanud laialdast tähelepanu nii ekspertide kui ka tavakodanike seas. Antud töö analüüsib Eesti ekspertide hinnangut Ukrainas toimunud ja toimuvast kriisist, ning üritab näidata, kui suur roll on tegelikult infosõjal.

2.1 Metoodika ja valim

Töö meetodiks valis autor ekspertintervjuud. Lähtudes eelmainitud uurimisküsimustest, soovis autor seada küsimused nii, et oleks võimalik vastuste sarnasusi ja erinevusi võrrelda. Intervjuude küsimused on ära toodud LISA- s.

Töö empiirilises osas on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. Nii nagu ka infosõja terminiga nendivad Flick (2011a: 2), Laherand (2008: 15) ning Denzin & Lincoln (2000: 2), et kvalitatiivset uurimistööd defineerida on keerukas, sest üldine ja kõigile aksepteeritav definitsioon puudub. Kvalitatiivne uurimismeetod on mõeldud teadmiste hankimiseks, et mõista paremini inimsüsteeme. Peamisteks ja tüüpilisteks meetoditeks on intervjuud ja vaatlused, ent ka juhtumisuuringud, kaardistusuuringud, ajaloolised uuringud ja dokumentide analüüs. Töö autor kasutab töös nendest eelnimetatuist intervjuusid ja vaatluseid ning juhtumisuuringud.

2.1.1 Intervjueeritavad

Eksperide valimisel lähtus autor sellest, et esindatud oleks kõik peamised valdkonnad, mis autori arvates on seotud infosõja teemaga ning mida on kajastatud ka teoreetilises pooles. Valituks osutusid järgnevad valdkonnad: sise- ja välisjulgeolek, ajakirjandus, diplomaatia, rahvusvahelised suhted, riigikaitse, kübersõda, ajalugu, poliitika. Selleks, et töö oleks

paremini struktureeritud ja arusaadav jaotas autor intervjueritavad nende igapäevaste valdkondade järgi kolme kategooriasse: A- praktikud, B- analüütikud, C- ajakirjanikud.

Praktikute gurppi kuuluvad need inimesed, kes on infosõja või Ukraina kriisiga seotud valdkondades olulised spetsialistid või juhid, ning on konkreetselt seotud julgeolekuga. Analüütikud jälgivad Ukrainas toimuvat infosõda kõrvalt ja pole reeglina otseselt sellega seotud. Antud töös on nende ülesandeks kajastada n-ö kõrvaltvaataja vaatenurka, kuid nad on kursis ka teoreetilise poolega. Ajakirjanikud puutuvad otseselt Ukraina kriisi puudutavate uudistega kokku igapäevaselt. Lisaks on just nemad need, kes valivad välja need uudised, mis jõuavad laiemale avalikuse ette ning millisel viisil ja kujul.

Ekspertidel oli võimalik soovi korral jääda anonüümseks, et tagada valimi esinduslikkus. Mõned eksperdid on ka seda võimalust kasutanud. Sellest tulenevalt on intervjueritavate tabelisse lisatud ekspertide valdkond ja jäetud ära intervjueritavate ametkohtade veerg. See võimaldas kasutada töös ekspertide arvamust, kelle ametikohta ei saa avaldada ning osade ekspertide puhul ei tulene nende eksperdistaatuse üldsegi nende ametist. Lõpliku valimi moodustavad kaheksa eksperti, kellega õnnestus kontakti saada, ning kes sobisid antud töö konteksti. Intervjueritavad jagunevad järgmiselt: kolm A, 3 B ja 2 C grupi esindajat.

Tabel 1. Intervjueritavate ekspertide tutvustus

Intervjueritav	Valdkond	Intervjuerimise kuupäev	Süsteemiseerimiskood
Ahto Lobjakas	Ajakirjandus ja poliitika	31.03.2015	C1
Mart Nutt	Ajalugu ja inimõigus, riigikogu liige.	01.04.2015	B2
Anonüümne 1	Diplomaatia ja riigikaitse	01.04.2015	A1
Anonüümne 2	Sise- ja välisjulgeolek	02.04.2015	A2
Raul Rebane	Ajakirjandus	28.04.2015	C2
Anonüümne 3	Rahvusvahelised suhted ja politoloogia	10.04.2015	B3
Anonüümne 4	Sise- ja välisjulgeolek	18.04.2015	A3
Rain Ottis	Küberkaitse	17.04.2015	B1

2.2 Infosõja mõiste areng Ukraina konfliktis

Infosõda pole 20. sajandi leiutis. Juba Kevade ja Sügise perioodil (722-481 e.m.a.) elas Hiinas sõjateoloog Sun Tzu, kes kirjutas: „sajast lahingust sada võita ei ole sugugi parimast parim. Sundida teine sõjavägi ilma lahinguta alla andma on parimast parim.“ Lähemast minevikust tõi ekspert (B1) välja Vietnami „hearts and minds“ kampaania. Seda kampaaniat kasutas Lõuna-Vietnam ja USA Vietnami sõjas, et võita Vietnami rahva toetus aidata maha suruda Viet Cong'i mässulised.

Teoreetilisest osast lähtuvalt on selge, et infosõja mõiste on arenenud palju aastaid ja on ikka veel arenemas. Analüüsides ekspertide vastuseid seoses infosõja mõiste muutumisega Ukraina sõja käigus tuli enamus ekspertidelt välja ühine aspekt: infosõda on saanud väga suure avaliku tähelepanu ja selle tähtsus on suurenenud. Euroopa ja USA meedia on kajastanud ja vaadelnud kõik võimalike infosõja ja Ukraina kriisi seoseid.

- */.../ Infosõda on Ukraina sõjaga seoses paisunud enneolematule tasemele, arvestades Venemaa propagandamasina arengut nii siseriiklikult, kui rahvusvahelisel areenil. Infosõda on selgelt üks olulisemaid komponente Venemaa uues sõjalises doktriinis.(A1)*

Lisaks suurenenud tähelepanu sellel, kuidas infosõda kasutada on hakatud mõtlema ka sellele, kuidas ennast selle eest kaitsta.(A3)

Kuid samas leidis ka ekspertide seas erandeid, kes arvasid, et Ukraina sõda pole infosõja mõistet kuidagi arendanud ega muutnud ja neid, kelle meelest Ida-Euroopa riigid ja ka Eesti üritab Ukraina sõjas nähtud Venemaa infosõja taktikat peegeldada, võtta üle retoorikat ja teostada riigipropagandat. Riigipropaganda edendamise näitena võib tuua Ilmar Raagi uue ametikoha riigikantseleis psühholoogilise kaitse edendajana. Raagi enda sõnul on tema töö ülesandeks pigem toimiva kriisikommunikatsiooni rajamine, kuid valitseb selle ametikoha puhul ka teoreetiline oht propagandaks ja meelsuskontrolliks. Eksperti arvates, ei mõju Vene meetodite ülevõtmine hästi intergratsioonile Läände. (C1)

A-grupi ekspertide hinnangul on Ukraina sõda tagasi „moodi“ toonud hübriidsõja. Infosõda pole niivõrd enam eraldiseisev sõda, vaid hübriidsõja üks osa. Hübriidsõda kasutati aktiivselt 10-15 aastat tagasi. NATO peasekretär on öelnud, et esimene teadaolev hübriidsõja näide on Trooja hobune.

- *Hübriidsõjal pole ühtset definitsiooni. See algab sellest, et on konventsionaalsed vastased, kes kasutavad ebakonventsionaalseid meetodeid. Teisisõnu, et on riik, kes kasutab näiteks terrorismi, mida riik ei peaks tavaliselt kasutama. Tänapäeval on kujunenud hübriidsõjaskonflikt, kus kasutatakse kõike võimalike vahendeid koos- „ühepajatoit“-tanke, isehakanud vabariikide pataljonid, propaganda, luuremängud ja majanduslikud mängud.(B1)*

Tähelepanu keskmesse kerkis hübriidsõda seoses Ukraina konfliktiga. Viimase puhul on tähelepanu äratanud eelkõige viisid, kuidas sõjalisi, poolsõjalisi ja mittesõjalisi vahendeid kasutatakse harmooniliselt ja ühe eesmärgi nimel. Hübriidsõjas hägustub piirjoon tsiviil- ja militaarmaailma vahel. See tekitab halli ala, mida vastane kasutab ära ja mis toob tavapärase sõjapidamisega harjunutele raskusi planeerimisel ja koordineerimisel.

Hübriidsõjapidamise ajalugu ulatub palju aastaid tagasi. Kümneni sõjaajaloo hulgast võib leida mitmeid näiteid, kus on kombineeritud seaduslikud ja ebaseaduslikud sõjapidamise vormid. 1920. aastal arendas Nõukogude armee välja mõiste „varjatud sõda“ (maskirovka). See sisaldas endas erinevaid aktiivseid ja passiivseid meetmeid, mille eesmärgiks oli petta vaenlast ja mõjutada Läänt otsuste tegemisel. Kurikuulus Nõukogude luureohvitser Pavel Sudoplatov, kes teenis KGBs üle 50 aasta, meenutab, kuidas Nõukogude luure saladuslik eriülesannete osakond oli vastutav inimröövide, mõrvade, sabotaaži ja sissisõja eest. Lisaks olid nad ka vastutavad 1979. aastal Afganistanis kasutatud hübriidtaktika eest, kus 700 Nõukogude vägede sõdurit olid riietatatud Afganistani vormirõivastesse ja vallutasid olulise sõjalise haldushoone Kabulis. (A2)

2.3 Infosõja liikide kasutatavus Ukraina konfliktis

Eelnevalt teoreeritlisest osast selgus, et infosõjal puudub ühtselt kokku lepitud definitsioon ja liigitus. Erinevaid lähenemisviise võib tekitada erinevate piirkondade teoreetikute erinevad põhimõtted ja rõhuasetused. Eelnevalt teoorias käsitletud Venemaa infosõjakäsitlus on üks nendest, mis erineb oma põhimõtetest lääne ja USA omadest. Lisaks on erinevusi märgata ka Hiina ja Iisraeli käsitlustes.

Ekspertide poolt leidus neid, kes olid nõus autori poolt näiteks toodud Libicki(vt. lk 8) infosõja liigitusega ja oli ka neid, kes sellega ei nõustunud. C- grupi esindaja kahtleb täielikult infosõja olemuses ja usub, et Libicki jaotus on liiga lihtne, ning eeldab et mõjuobjektid on niiõelda „valged lehed“. Üldjoontes on intervjuueeritavad Libicki jaotusega nõus või üldjoones nõus mõjutustega Vene kaitseministrite Andrei Kokoškin ja V. I. Tsõmbal teooriatest(vt lk 17-18).

Järgnev tabel näitab ekspertide hinnangut nendest infosõja liikidest, mida kasutab Ukraina ja Venemaa Ukrainas toimivas sõjas.

Tabel 2. Infosõja liikide kasutatavus

Infosõja liik Ukraina sõjas	Kasutatud Venemaa poolt	Kasutatud Ukraina poolt
Käsu ja kontrolli ehk juhtimissõda	B1, A2, B3, B2, C2	A3, B3, B2
Luurel põhinev sõda	B1, B3, B2, C2	A3, B3, B1,
Elektrooniline sõda	A3, B1, A2, B3, B2	A3, B3
Psühholoogiline sõda	A3, B1, A2, B3, B2, A1, C2	A3, B3, B2, C2
Häkkerite sõda	A3, B1, B3, B2	B3
Majanduslik infosõda	A3, B1, A2, B3, B2, C2	A3
Kübersõda	A3, A2, B3, B2, C2	B2
Ainult iseenda kaitse		A2, B1, C2

Eelnev kokkuvõtlik tabel näitab, et kõige enam infosõja liike kasutas Ukraina konfliktis ekspertide arvates Venemaa ja kõige tugevamalt on silmapaistnud just psühholoogilise sõja tunnused. Lisaks psühholoogilistele võtetele on Venemaa kasutanud ekspertide hinnagul ohtralt majanduliku ja elektroonilise sõja komponente.

Alljärgnevalt analüüsib autor Venemaa poolt kõige enam kasutatud infosõja liigi näiteid ja situatsioone.

Psühholoogiline sõda Ukraina konfliktis Venemaa poolt

Näide 1: /.../ hea näide Vene propagandast on lapse risti löömise lugu, mis hiljem paljastati, kui lausvale, kuid ei võetud isegi Vene propaganda asutuste poolt tagasi, vaid lihtsalt üritati maha matta ja unustada. Vene sõjaline doktriin on räägelt inimsusevastane, hävitades iseenda kultuuripärandit ja kirjutades ümber omaenda ajalugu. (B1)

Sellist uudist kuulutus Vene keskkanal „ORT“, mis on peamine telekanal Venemaal ja ainus telekanal enamikes Venemaa äärelinnades. Videolõigus näidatakse intervjuud kohaliku emaga, kes räägib kuidas ta seda hukkamist pealt nägi ja kuidas lapse ema sunniti samuti seda pealt vaatama. Lisaks püüdsid ajakirjanikud pärast seda uudist saada kinnitust sellele küsitledes Slavyanski kodanikke, kes olid üllatunud ja polnud sellisest hukkamisest midagi kuulnud. Peale selle ei tundnud keegi ära ka uudises intervjuueeritavat naist. Selle uudise eetrisse laskmise ajal puudus Slovyanski linnas elekter ja uudist ise polnud rahvas ka näinud.

BBC News'il õnnestus filmida ka Vene ajakirjaniku, kes ütleb, et see kõik on puhas väljamõeldis.

Näide 2: Venemaa uudisteportal Moskovskiy Komsomoletz postitas video, mis väidetavalt kujutab Malaisia lennuki MH17, Boeing-777 allakukkumist. Hiljem video eemaldati kui selgus, et tegelikult on tegu videoga 2013. aastal Afganistanis allakukkunud kaubalennukist Boeing 747.

MOSKOVSKIJ KOMSOMOLET'S POSTED
WHAT IT CLAIMED TO BE THE VIDEO
OF THE MALAYSIA BOEING-777 CRASH

IN FACT, THIS VIDEO DEPICTS
THE 2013 CRASH OF A CARGO
PLANE IN AFGHANISTAN

Joonis: Vene meedia vale lennuõnnetuse video kasutamine
Allikas: David. J (2014)

Näide 3: Vene propaganda on harjunud kasutama pilte ja videosid, mis kujutavad kannatavaid lapsi, et edendada Ukraina vastast tegevuskava. Tihti kasutatakse fotosid, mis pole kuidagi seotud kõnealuse piirkonna või sündmusega. Kurikuulus Kremli troll, kellel on tuhandeid jälgijaid photoshoppis muutis pildi Ukraina lapsest, kes hoidis käes joonistust sõnumiga: „Ma ei taha sõda“ ümber „ma tahan sõda“.

**THIS UKRAINIAN CHILD
DID NOT CALL FOR WAR
IN HER DRAWING**

 Novorossiya Rises
@Novorossiyan
Children of Hate. Children of War.
#UkraineSShame
Reply Retweet Favorite More

**THE REAL DRAWING SAID
"I DON'T WANT WAR"**

©JD

Joonis: Photoshopi kasutamine propagandasõjas

Allikas: David. J (2014)

Propagandat kasutatakse tugevalt oma vastaste, aga ka Venemaa enda elanike suunal. Venemaa elanikud on kohati isegi suurem sihtrühm kui Ukraina elanikud. Kindlasti ka maailma avalikkuse suunalise mõjutustegevuse tegemine läbi ajakirjanike kaasamise, võltsajakirjanike kasutamise, valede levitamise, kommenteerimiste jne. (A3)

Ekspertide arvates on kindel, et ka Ukraina ise kasutab Venemaa vastu psühholoogilise sõja erinevaid võimalusi, kuid ekspertide sõnul tegeleb Ukraina pigem iseenda kaitsmisega. Lisaks arvab ekspert (B1), et propagandat ja ka teisi infosõja liike kasutatakse, et luua Ukrainas poliitilist ebastabiilsust. See toimub lekitades näiteks infot korrupsiooni kohta. Ukrainale tähendas see, aga tähelepanu suunamise meedia haldamisele ja selletõttu vähenes võimalus teha neid muutusi ja käike, mida oleks aktiivselt pidanud tegema-korrupsiooni vähendamine, korra loomine.

Konfliktis on alati kaks poolt, ning ekspertide intervjuudes selgus, et Ukraina konfliktis kasutas Ukraina ise kõige enam juhtimissõda, psühholoogilist sõda ja luurel põhinevat sõda. Siiski on eksperdid veendunud, et võimekus infosõda pidada on Ukrainal kordades väiksem kui Venemaal. Järgnevalt analüüsib autor Ukraina poolt teostatud luuresõja näiteid või situatsioone Ukraina sõjas.

Luurel põhineva sõja läbiviimine Ukraina poolt Ukraina konfliktis

Näide 1: Ekspert (A3) usub, et avalike allikate luure ehk OSINT on Ukraina kriisis aidanud leida vastasüksuste aktiivses propagandasõjas vigu, mida enda kasuks ära kasutada. Selleks on loodud interneti lehekülg stopfake.org, kuhu pannakse näiteid Vene meedia propaganda vigadest.

Lisaks lõigatakse kasu vastasüksuste liikmete tähelepanematuses ja enda positsioone, relvastust jm. paljastavate postituste tegemisest sotsiaalmeediasse. Näiteks on sõdurid pannud oma facebooki ja vkontake lehele pilte endast tankidega ja see on paljastanud nende asukohad. Praeguseks on sellised pildid eemaldatud.

Peale Ukraina ja Venemaa võtab Ukraina konfliktis osa ka NATO ja lääneriigid kasutades selleks nn. pehmet jõudu.

„2015. aasta NATO on uus NATO. Ja ta on palju rohkem meie nägu kui ennist.“ ütles Sven Sakkov. NATO ajaloos on olnud mitmeid kordi, kus on kaheldud tema vajalikkuses ja olemasolus, kuid ikka ja jälle on suutnud allianss end tõestada. Pärast külma sõja lõppu seati korduvalt kahtluse alla, mis on NATO ülesanne ja milleks on ta vajalik? Eesti jaoks on see selgelt kollektiivkaitse, kuid mõnede teiste NATO liikmesriikide jaoks pole selle määratlemine nii lihtne ja ühtne. 2010.aasta Lissaboni tippkohtumisel pandi kirja uus strateegiline konseptsioon, millega sätestati NATO peaesmärkideks liikmete julgeolek ja vabaduse kaitse. Need eesmärgid saavutatakse kolme tuumikülesande-kollektiivkaitse, kriisireguleerimise ning koostöise julgeoleku kaudu. (Sakkov, S)

Ukraina konfliktis on NATO-l ja lääneriikidel küll kõrvalt vaataja roll, kuid siiski kasutavad eelnimetatud teatud infosõja võtteid. Näiteks teostab NATO luuret ja jagab saadud infot Ukrainaga.

2.4 Ukraina konflikti mõjud

Ukraina sõda on suurimaid kriise Euroopas pärast Külma sõda. Nii võimsale kriisile rajati soodne pinnas juba tegelikult 20 viimast aastat- märkamatu ja aegamööda. Teooriast

lähtuvalt rahastab Moskva Krimmis arvukaid mittetulundusühingute võrgustikke just Kremli enda huvidest lähtuvalt. Samuti jäeti suures majanduskriisis tähelepanuta Janukovõtši sõlmitud leping Moskvaga, mis pikendas Musta mere laevastiku viibimist Krimmis 2042. aastani. Lisaks sellele kardab Venemaa Ukraina läänestumist ja läänega gaasileppe sõlmimist, mis seaks Venemaa gaasimonopolile Gazprom väga suure konkurendi. Põhjuseid, miks selline kriis tekkis, võib leida veel teisigi, kuid kindel on see, et selline kriis mõjutab peale kriisi osaliste Ukraina ja Venemaa, ka kogu Euroopat.

Ekspertide hinnagul ei too kokkuvõttes selline sõda kasu kellelegi, kui siis ainult Venemaale.

2.4.1 Ukraina konflikti mõjud Ukrainale

Ekspertide vastuseid analüüsid on selge, et Ukraina sõjast kõige vähem kasu saab Ukraina ise. Samas kahjud on väga ulatuslikud - *Ukraina on lõpetanud eksisteerimise selle riigina, mis ta oli enne 2014. aasta algust. Millise riigina ta jätkab, on hetkel lahtine.* (C1)

Positiivsed mõjud Ukrainale:

- Konkreetne välisvaenlane- põhjus korruptsioonist vabanemiseks.
- Ukraina idenditeedi kiire tõus – Ukraina konflikti tõttu hoiavad ukrainalased rohkem kokku ja selgemalt on defineerunud- kes on ukrainlane.
- Alustatud korruptsiooniga võitlemist – tunnustatakse ja edutatakse näiteks sõjaväelasi tehtud töö eest, mitte tutvuste põhjal.
- Toetuse suurenemine maailmas – konflikti tõttu on paljud maailma riigid Venemaa käitumise hukka mõistnud ja avaldanud toetust Ukrainale. Niisamuti teostab kaudset abi andmist ka NATO. Ukrainal on sõlmitud paljude riikidega kahepoolsed abistamis kokkulepped.
- Kiirem Venemaast kaugenemine – Ukraina on olnud väga pikka aega Venemaast sõltuvuses ja seotud. Kriis aitab kaugeneda Venemaast- iseseisvam majandus, vähem korruptsiooni.

Negatiivsed mõjud Ukrainale:

- Majanduslik – Ukraina majandus on suurest mõjutatud Vene Föderatsiooni majandusest. Sõda on avaldanud suurt survet Vene majandusele ja selle läbi ka muutnud Ukraina majanduse seisuga veel keerulisemaks.
- Sotsiaalne – Hävinud inimelud, palju poolikuid peresid (sõjas hukkunute tõttu), infrastruktuuri hävinemine

Ekspertide hinnangul sai selline sõda võimalikuks ainult nii ulatusliku korrupsiooni olemasolul ning hetkel tekkinud konkreetne välisvaenlane peaks olema ühendavaks jõuks, et korrupsiooniga võidelda.

- *./../ Neil oli ju tegelikult võimalus edasi minna ja reformida. Välja juurida see nii öelda korrupsiooni identiteet ./../ Kui praegust seisukohta vaadata, siis tuleks väga tugevalt tegeleda korrupsiooni probleemiga nii valitsuses kui ka sõjalises sektoris. Kuuldavasti midagi on ka tehtud selles suunas. Hakatud on edutama ennast tõestanud ohvitsere versus mingisuguste tutvustega ohvitsere, kuid see on pigem lahingust tulev valus kogemus.(B1)*

2.4.2 Ukraina konflikti mõjud Venemaale

Alljärgnevalt loetleb autor ekspertide hinnangul Venemaa kasud ja kahjud infosõjas Ukrainaga.

Positiivsed mõjud Venemaale:

- Putini valitsus saab ajapikendust – vastavalt föderatsiooni põhiseadusele on võimalik sama presidenti valida ainult kaheks ametiajaks. Keerulised situatsioonid Ukrainas võivad luua Putini valitsusele võimaluse ettekäändeks muuta seadust, et Putin saaks jätkata presidendina.
- Sõjaväelased saavad rikkamaks- sõda Ukrainas suunab rohkem raha sõjatööstusesse ja ka sõjaväelasteni.
- Sanktsioonide tõttu suunatakse majandus rohkem sissepoole- Majandusliku olukorra tõttu on paljud Euroopa ja muu maailma tehased (nt. autotehased) suletud või tootmist vähendatud. Venemaa on ise kehtestanud sanktsioonid, et Euroopa kaupu ei saa Venemaal müüa ja seetõttu on suurenenud Vene enda toodete ost sealsete kodumaiste toodete tootmine ja tarbimine?.
- Venemaa vajab välisvaenlast, et Vene enda rahvas ei mõtleks enda riigi halvale seisule vaid keskenduks sellele, et nende riigil on vaja vaenlasest jagu saada. Tuues selleks erinevaid ohverdusi- halb majandusseis, sõjandusse raha pumpamine jne.
- Ukraina jätkuv mõjutamine- Nii kaua kui konflikt pole lahendatud on Venemaal väga suur mõju Ukraina majandusele ja üleüldisele olukorrale. Ukraina majandus on veel suuresti Venemaast sõltuvuses.
- Uute relvade katsetamise võimalus ja väljaõpe- Tuues ettekäändeks Ukraina sõda saab Venemaa katsetada uusi relvi ja viia läbi suuri õppusi ilma muud põhjust otsimata

Negatiivsed mõjud Venemaale:

- Majandus- Venemaa majandusministeerium prognoosib riigi sisemajanduse kogutoodangu vähenemist 2015. aastal 0,8 protsendi võrra. Pärast Ukraina kriisiga seotud sanktsioone on languse põhjuseks ka nafta maailmaturu hinna

langus

- Maine- Viimased 25 aastat on Venemaa ehitanud suhteid Euroopa Liiduga. Hetkel on igasugune koostöö Euroopa Liidu ja Venemaa vahel kaheldav.
- Sisemise vägivalla oht – Paljudele sõtta saadetud sõdurite omastele pole lubatud kirsturaha makstud. See tekitab trotsi ja sisemise vägivalla ohtu.
- Poliitiline ebastabiilsus - Ilma Putinita ei osata riiki hallata. Näiteks võib tuua Putini ootamatu avalikkuse eest kadumine, mille ajal tekkis riigis kaos.
- Inimelud – Kuigi Venemaa pole inimeludest kunagi hoolinud on siiski Ukraina sõjas hukkunute arv nn. riigisaladus. Tuntud Vene inimõigustlane Jelena Vassiljeva väidab, et 2015. aasta alguses oli hukkunute ja teadmata kadunute Vene sõjaväelaste arv üle 6242. Tänapäevaks on see arv juba palju suurem. (Õhtuleht 2015)
- Süveneb diktatuur- paljude hinnangul on president Putin rohkem diktaator kui president.

Analüüsisides intervjueritavate vastuseid võib järeldada, et Venemaa otsus annekteerida 2014. aasta märtsis Krimm ning suunates seejärel tähelepanu Ukraina Lõuna- ja Kaguosale oli tehtud Vene riigivõimude poolt mõtlemata riigi raskustes majandusele ja ka inimeludele.

- *Ma arvan, et kasu ei olegi. Venemaa võimud arvavad muidugi teisiti ja usuvad, et sel teel õnnestub taastada Venemaa võimsus suurriigina. Tegelikult kaotab Venemaa mõttetult inimelusid ohvritena, majandus kannatab nii sõjakulude kui sanktsioonide kaudu ning Venemaa usaldusväärsus rahvusvahelise partnerina on langenud väga madalale. Sõja tulemusena süveneb Venemaal diktatuur, piiratakse inimõigusi ja opositsiooni vastu kasutatakse vägivalda. (B2)*
- *Venemaa on oma ettenähtavasse arengusse ilmselgelt sisse arvestanud vastasseisu Läänega. see aitab konsolideerida/ koondada ridu siseriiklikult. Välise iseloomuga kaotused (sanktsioonid, majanduslangus jne.) arvatakse ilmselt olema väärt seda konsolidatsiooni. (C1)*

Ekspertide hinnangul on kaheks põhilisemaks kahjuteguriks Venemaa jaoks majanduse langus ja 25 aastat üles ehitatud maine ja usalduse kaotamine. Euroopa liidu Venemaa-vastased sanktsioonid, mis toovad Venemaale kaasa majanduslanguse, on suunatud eelkõige just Venemaa panganduse, kaitsetööstuse ja energiasektori vastu. Näiteks on keelatud relvade ja sõjalise otstarbelise tehnoloogia müük Venemaale, samuti nafta- ja gaasisektori uusima tehnoloogia müük. Analüütikute hinnangul mõjutab naftasektori keeld Venemaad tugevalt, kuna Venemaal kasutatakse laialdaselt lääne puurimisseadmeid. Eelmisel aastal oli, Rootsi ärilehe Dagens Industri andmetel, EL-i relvaeksport Venemaalt 300 miljonit eurot ja relvaeksport Venemaale 3,2 miljardit eurot.

2.4.3 Ukraina konflikti mõjud NATOLE ja lääneriikidele

Venemaa ja Ukraina rahvusvahelisse kriisi Krimmi poolsaare pärast on nüüdseks haaratud kogu rahvusvaheline kogukond: Euroopa Liit ja selle liikmesriigid Samuti NATO koos oma liikmesriikidega eesotsas USA- ga. Lisaks veel ÜRO ja selle Julgeolekunõukogu ning Peaassamblee, Euroopa Nõukogu ja selle Parlamentaarne Assamblee, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon. Paljude poliitikute sõnul on tegemist sügavaima kriisiga lääneriikide ja Venemaa suhetes pärast külma sõda. (Alexander; 2014).

Kuid mis rolli mängib NATO Ukraina sõjas kui Ukraina pole NATO liige? Ekspert (C1) arvab, et NATO kriisi sekkumise küsimust pole mõtet tõstatada ennem, kui kriis ei ole jõudnud mõnda NATO liikmesriiki. Hetkel toimub Ukraina abistamine NATO liikmesriikide poolt kahepoolsete kokkulepete alusel. See tähendab mitte NATONA. Lisaks on eksperdi (B1) hinnangul peab toimuma midagi väga suurt, et NATO oma väed Ukrainasse viiks. Samuti eeldaks see häälteenamusega otsust, või isegi ühehäälsel otsust. Arvestades aga Euroopa hetkelist killustatust, ei näe ekspert, et see oleks võimalik. Tänu sellele ongi NATOI hetkel ainult väga pehmed võimalused. Proovides välja käia oma luureväljade kaudu tõest infot. Näiteks tankide asukohad ja raketisüsteemide tüübid. Samuti panevad A grupi eksperdid ette, et tegelikult on NATO kontaktasutus Kiievis avatud juba 1997. aastast alates, kus teostatakse erinevaid koolitusi ja väljaõpet. Kokkuvõttes pole ekspertide arvates NATO- l võimalik põhimõtteliselt tasakaalustada niiõelda Vene meetoditega ehk lihtsalt vale välja

mõeldes- liikmesriigid hakkaks kohe protestima. NATO ainukeseks võimaluseks ongi avaldada tõest infot, ning hetkel pakub NATO ka üldist poliitilist toetust ja tuge toetavate funktsioonide tugevdamisel.

Järgnevalt esitab autor positiivseid ja negatiivseid mõjusid NATOle ja lääneriikidele Ukraina konfliktist.

Positiivsed mõjud NATO- le ja lääneriikidele:

- Venemaa tegeliku pale paljastumine
- Kasu Eestile- meie hoiatusi võetakse rohkem kuulda

Negatiivsed mõjud NATO-le ja lääneriikidele:

- Purunenud illusioonid Venemaa suhtes
- Võimalik uue külma sõja hõng
- Ebakindel julgeolekuolukord
- Rahvusvahelise õiguse mittetoimimine
- Ebastabiilsus
- Investeeringud Venemaa suunas on läinud luhta
- Venepoolsete sanktsioonide tõttu on Vene turg kättesaamatu.

Ekspertide hinnangul on NATO- l ja lääneriikidel sellest sõjas väga minimaalne kasu, kuid sõda ise tekitab Euroopas ebakindlust.

- *Ühest sõjast pole väga palju kasu näha. Kahju on väljendanud selles, kui ebakindel on julgeoleku olukord selles religioonis ja rahvusvaheline suhtlemine Venemaaga. Konflikt ise on tegelikult laiem ja käib väärtuste üle, millele tuginevad Euroopa julgeoleku süsteemid. Eesti julgeolekupoliitikaga tegelevad rindkonnad nägid juba ette, et Venemaal on suutlikkus sellist konflikti lüüa ja nüüd on arusaadav, et ka tahe.(A2)*

2.5 Ukraina konflikti õppetunnid Eestile

2008. aastal toimunud Vene-Gruusia sõda oli ülesäratus Euroopa riikidele. Tegelikult

jälgis kogu maailm hirmunult Vene Föderatsiooni vägivaldset agressiooni Gruusias. Pärast konflikti on paljud julgeolekueksperdid analüüsinud selle sõja õppetunde Euroopale ja riikidele eraldi. Nii tehti ka Eestis, kuid Vene-Gruusia sõda jäi Eestile siiski liialt kaugeks ning paljud õppetunnid jäid rakendamata.

2014. aasta veebruari lõpust saadik, pärast Krimmi annekteerimist Venemaa poolt, on tõstatatud jõulisemalt päevakorda küsimusi seoses Eesti kaitsevõimega ja valmisolekuga. Sõda Ukrainas pole tegelikult kaugelki läbi, kuid on palju tugevamalt puudutanud kogu Euroopat kui ka Eestit. Järgnevalt analüüsib autor ekspertide arvamusi seoses õppetundidega Eestile Ukraina sõjast. Parema ülevaate saamiseks teeb autor seda gruppide kaupa.

Grupi A (praktikud) arvates on peamisteks õppetundideks:

- Eelhoiatuse olulisus, luureinfo olulisus – eelnev luureinfo annab lisaega reageerida. Näiteks 2007. aasta pronksiöö rahutuste ajal oli politseile juba ennem teada, et selline rünnak võib tulla ja see andis võimaluse oma vägesid ümber paigutada vastavalt olukorrale.
- Riiklik kaitsevõime - kaitseväge võime ja suutlikus kiiresti reageerida. Samuti peab olema töökorras ja heal tasemel varustus.
- NATO ja liitlaste kohalolu- NATO kohalolu annab Eestile võimaluse osaleda suurtel õppustel ja paneb vaenlase pikemalt mõtlema ründamise tagajärgedele.
- Rahalised ressursid. Tähtis on hoida 2% kaitsekulutusteks, samas leida vajadusel lisaks ministriumite eelarvetest veel raha kulutusteks.
- Otsuse langetamine kiirelt kõrgel tasemel - tihtilugu peab otsuste tegemiseks saama nõusoleku kõrgete ametnike käest, kuid see võtab kaua aega. Sõja olukorras peab otsustamisprotsess toimuma võimalikult kiiresti. Selleks tuleb läbi mängida erinevaid simulatsioonide.
- Tõsta suutlikust seista vastu pahatahtlikule propagandale – tuleks tõsta Eesti elanike arusaama propagandast ja selle mõjust.
- Sidusus ühiskonnas. Integratsioon - Eesti ühiskond tunneks, et kõigil on võrdsed võimalused võimul saamiseks. Toimiks demokraatia ja venekeelse elanikkonna suurem kaasatus.

Grupi B (analüütikud) arvates on õppetundideks:

- Aidatakse seda, kes ise ennast aitab – NATO kohalolu ja abi on olulised, kuid eelkõige peab Eestil olema võime ja suutlikus ennast ise kaitsta.
- Hübriidsõda ja infosõda töötab kui riik on nõrk ja sidusust pole. Rahvas on pettunud valitsuses ja korrupeerunud. – Tegeleda tuleks vene elanikkonna rohkema kaasamisega ja vähendama korruptsiooni nii avalikus, kui ka erasektoris.
- Eestis oleks teistmoodi kui Ukrainas- Eestil on palju parem valmisolek. Eesti ei ole nii suurel määral sõltuvuses Venemaast, kui seda oli Ukraina.

Grupi C (ajakirjanikud) hinnangul on peamisteks õppetundideks:

- Hübriidsõja ärahoidmiseks vajalikkus – arusaam, kui laialdast kahju tekitab hübriidsõda.
- Nõrkuste vähendamine – venekeelse elanikkonna lojaalsuse eest hoolitsemine, korruptsiooni vähendamine jne.
- Läände-integratsiooni forsseerimine – Lääne tõekspidamiste kiirem omaks võtmine. Suurema huvi äratamine tavakodanike seas Euroopa Liidus toimuvate diskussioonide ja otsuste langetamise vastu.

Kokkuvõtlikult võib eelnevatest õppetundidest järeldada, et Eesti peaks keskenduma riiklikule kaitsevõimele, riiklikule sidususele ja korruptsiooni vähendamisele.

Eesti riigikaitsemudel on välja kujunenud rahulikul aastakümnel, millal Venemaa on suurendanud suutlikust ja tahet kasutada sõjalist jõudu oma naaberriikides. Uue aspektina on idanaabril tekkinud võime sõjalist jõudu kasutada väga kiiresti. (Hurt, M 2014)

Sellest lähtuvalt on NATO vägede kohalolek ja ka varustuse ladustamine Eestis on üheks lahenduseks sellele probleemile. Lisaks kiirendab Eesti oma väeüksuste valmisolekut (eelnevalt ekspertide poolt välja toodud) erinevate õppuste ja simulatsioonide läbimängimine abil. Näiteks võib tuua Kaitseliidu poolt korraldatud õppus HUNT ja suurõppus SIIL 2015. aasta kevadel.

2.6 Tulemuste arutelu ja järeldused

Kindral Ants Laaneots on öelnud, et Venemaa kasutas oma uut hübriidsõja strateegiat 2014. aasta veebruaris-märtsis Ukrainas Krimmi poolsaare annekteerimisel. Strateegia näeb välja järgmiselt: valitud riigi vastu teostatakse massiivne infosõda, mille eesmärk on diskrediteerida ohverriik rahvusvahelise üldsuse ees. Sellega purustada riigi ja rahva kaitsetahe. Näiteks võib tuua Vene massimeedia süüdistusi Ukraina pihta venelaste ahistamises Krimmis ja kogu riigis tervikuna. Ukrainlased sildistati fašistlikeks. Moskva üritas maailma veenda, et neil on ajalooline õigus Krimmile ja „Novaja Rossijale“. Sõjategevust alustati rahuaja vägedega, kuulutamata sõda välja. Krimmis toimus see venemeelse 5. kolonni käivitamisega ja valitsuse ülevõtmisega eelnevalt salaja poolsaarele toodud Vene sõjaväeluure (GRU) 10. spetsnazi brigaadi võitlejate abil. Krimmis ilmusid tänavatele eraldusmärkidete välivormides „rohelised mehikesed“, kes alustasid Ukraina sõjaväelinnakute ja baaside ülevõtmise ja blokeerimisega. Samuti kaasati operatsiooni ka relvastatud tsiviilisikuid. Tüüpiline oli mitteotseste võitlusmeetodite kasutamine Krimmis ja ka mujal Ida-Ukrainas. Samaaegne võitlus kõikides võimalikes ruumides (maal, õhus, merel, küber- ja inforuumis). Venemaa kasutab hübriidsõja (seal hulgas ka infosõja) võtteid ka teiste endiste NSV Liidu vabariikide peal, kes ei taha vabatahtlikult alluda Moskvale ja on integreerunud Lääne-Euroopaga.

Töös küsitatud ekspertidest enamus on veendunud, et Venemaa kasutab Ukraina sõjas kõiki võimalikke infosõja liike. Neist aga kõige jõulisemalt psühholoogilist sõda, kus kasutatakse propagandat kallutamaks inimeste arvamust sellest, mis sõjas toimub Venemaale sobivas suunas.

Eelnevast tööst on näha, et intervjuueeritavate hinnangutes on nii kokkupuuteid kui ka erinevusi. Järgnevalt toob autor välja töö põhijäreldused, analüüsides ja võrreldes ekspertide vastuste sarnasusi ja erinevusi ning seoseid töö teoreetilise osaga. Lisatud on ka autori omapoolne hinnang.

Infosõja liikide kasutatavus Ukraina sõjas

Teoreetilisest ja empiirilisest selgub, et infosõja defineerimiseks ja liigitamiseks ühtset võimalust pole. Nii palju kui on erinevaid arvamusi on ka erinevate definitsioonide versioone. Autor valis paljude võimalike liigituste seast välja Martin Libcki teoorida. Üldjoontes olid

ekspertid Libekiga nõus, kuid esines siiski mõningasi erinevusi. Autori arvates tekitab ühtse definitsiooni puudumine segadust. Tavainimesele, kes tööalaselt ei puutu kokku infosõja konseptsiooniga, võib jääda selle sisu ja tähendus arusaamatuks. Infosõjast kirjutatakse küll viimastel aegadel, eriti Ukraina sõjaga seoses, aina rohkem, kuid autori hinnangul tavakodaniku kujutus infosõjast jääb pealiskaudseks. Paljud inimesed ei mõista infosõja ulatuslikkust ja tema tegelikku mõjujõudu. Kõige rohkem kajastasid eksperdid psühholoogilise sõja olemasolu nii infosõjas üldiselt kui ka Ukraina kriisis. Autori arvates on see üks mõjuvõimsamaid infosõja liike ja sellest räägitakse kõige enam. Ekspertide hinnangul kasutab Venemaa sõjas Ukrainaga just seda liiki kõige laialdasemalt. Kuigi ekspertide hinnangul tegeleb Ukraina peamiselt oma kaitsmisega, siis kasutab temagi ära psühholoogilise sõja elemente. Näiteks juba eelmainitud Vene Föderatsiooni luhta läinud propaganda ja valede avalikustamisega. Lisaks psühholoogilisele sõjale kasutatakse Ukraina sõjas ekspertide hinnangul ka juhtimissõda, kübersõda, majandussõda, häkkerite sõda, samuti elektroonilist ja luurel põhinevat sõda. Intervjueeritavate hinnangul eelnimetatuist kõige jõulisemalt juhtimissõda, majandussõda ja häkkerite sõda. Analüütikute arvates on Ukraina sõjas häkkerite tegevus ja kübersõda raskesti eristatav, sest hetkel ei ole teada, kas ründajateks on Vene riigi poolt toetatud rühmitused või on tegu juhuslike häkkeritega. Autori ja osade ekspertide arvates on tugevat alust arvata, et rahvuslik häktivism on Vene Föderatsiooni rahastatud. Samas pole Ukraina sõjas kübersõjal või häkkerite sõjal nii suurt mõju, nagu sellel oleks Eestis. Ukraina pole infotehnoloogiliselt niivõrd arenenud ja sellest sõltuv. Samas toimub Ukrainas ka majandussõda. Ukraina majandus on suurel määral seotud Vene majandusega, nagu selgus teoreetilises pooles. Ukraina majandust surub alla kindlasti nii sõjaliste kahjudega võtlemine, kui ka halb majanduslik seis Venemaal, mis omakorda mõjutab ka Ukrainat.

Ukraina sõja kasu ja kahju

Paljud eksperdid arvavad, et sellest sõjast pole kasu mitte kellelegi. Osaliselt oli see autori arvates vajalik Venemaale, et näidata oma võimu ja võimaldada Venemaal olla maailmaga ühenduses Musta mere kaudu. Tunti ohtu, et võidakse kaotada sõjaline kohalolek Krimmis, mis on Venemaale vastuvõetamatu. Musta mere laevaliiklus on vajalik nafta, tervavilja, väetise, rauamaagi ja metalli kaubavoogude toimimiseks. Vene sõjaanalüütik Pavel Felgenhauer on öelnud, et Krimmi operatsiooni valmistati tegelikult ette alates esimesest

Maidanist (2004), ning jätkus ka pärast Harkivi kokkuleppe sõlmimist.

Venemaa on küll saanud võimu Krimmis, kuid selle saavutamise nimel on nad pidanud leppima ka suurte kahjudega. Ekspertide hinnagul kõige suuremateks kahjudeks Venemaa jaoks on majanduse ja Vene riigi maine langus. Hetkel on Venemaal väga raske oodata abi teistelt riikidelt, kuna Venemaa on rikkunud rahvusvahelist õigust. Siiski leidsid osad eksperdid, et üüratute kahjude kõrval on ka Venemaale Ukraina sõda kasulik. Eelkõige on see kasulik ainult juhtivatel positsioonidel olevatele isikutele. Ukraina sõda võib anda Putini valitsusele ajapikendust. See tähendab, et Putin võib seoses Ukrainas toimuvaga mõelda välja piisavalt mõjuva põhjuse, et muuta praegu eksisteerivat seadust nii, et ta saaskandideerida presidendiks ka kolmandaks ametiajaks järjest.

Kuna Ukraina on selles sõjas ilmselgelt rohkem kannataja pool, siis oli väga raske ekspertidel leida midagi, mis oleks Ukrainale kasulik. Siiski töid väga paljud eksperdid välja, et Ukraina sõda ühendab ja defineerib Ukraina rahvast.

Intervjueeritavatel oli raskusi leida Ukraina sõja kasulikkust NATOle ja lääneriikidele. Sõda Ukrainas survestabnõrgestab? peale Venemaa ja Ukraina ka muude riikide majandust. Näiteks on Venemaa keelanud paljute Euroopa kaupade impordi Venemaale, ning see mõjutab otseselt Euroopa riikide majandust.

NATO ja läänemaailma roll Ukraina sõjas

Eelnevalt teoreetilises osa selgus, et Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon ehk NATO on ühendus, mille kaudu alliansi liikmed teostavad oma julgeolekualaseid eesmärke. NATO peaesmärgiks on kollektiivne kaitse. Kuna Ukraina ei kuulu NATOsse, siis ei ole NATOl põhjust sekkuda Ukraina ja Venemaa sõtta. Autori hinnangul on NATOl ja lääneriikidel pigem kaugel vaataja roll, kuid siiski on NATOl võimalik kaudselt mõjutada Ukrainas toimuvat. Ekspertide hinnangul abistab NATO Ukrainat väljaõppe teostamisega ja luureinfo jagamisega. Otsesest abi NATOl aga põhjust anda pole. Paljud NATO liikmesriigid on Ukrainaga sõlminud eraldi abistamislepingud ja need riigid toetavad Ukrainat ka otsemate vahenditega. NATO roll selles sõjas on olla nn. kohtunik, kuid otsese sekkumise võimalust ei näe ei eksperdid ega ka autor ise. Praktikute hinnangul vajaks otsene sekkumine NATO liikmesriikide ühehäälsel hääletamisel selle poolt, kuid hetkel pole vastasseisude tõttu see kuidagi võimalik.

Infosõja mõiste areng Ukraina sõjas

Viimase viieteistkümne aastaga on meie teabevälja tekkinud ja süvenenud infosõja mõiste. Eesti Keele Instituudi (EKI) andmetel on infosõda info kasutamine (moonutamine, valetamine) oma huvidele sobivalt. Rahvakeeli nimetatakse seda ka lihtsalt valetamiseks või info moonutamiseks. See on tekitanud aga tihti küsimuse, kas sellist sõda tasub siis tõsiselt võtta? 2009ndal aastal toimunud Rahvusliku Infojulgeoleku foorumil ütles Jaak Aaviksoo: *„Infosõja kesksed mõisted on identiteet ja subjektsus /... / Vaenlane on see, kes ohustab su identiteeti /.../ Infolahingud on loomult asümmeetrilised /.../ Võitluse tulemuse määrab meie meeiekindlus ja usk iseendasse.*

Aeg on näidanud, et infosõda tasub ja peab tõsiselt võtma. Teoreetilises osas käsitletuna teame, et infosõja jõudu ja ulatust tihti alahinnatakse. Infosõda teeb esmapilgul vähem kahju, ning seetõttu on oht, et alustatakse lihtsamalt ja mõtlematult sõda.

Analüüsides ekspertide vastuseid seoses infosõja mõiste muutumisega Ukraina sõjas olid enamuse ekspertidest nõus, et sõda Ukrainas on infosõjale toonud palju avalikku tähelepanu ja tõstnud selle tähtsust. Tänu Ukraina konfliktile on paljud riigid mõistnud, kui suur on vajadus ennast kaitsta inforünnaku eest.

Konkreetselt Ukraina sõjas kasutatakse mitte ainult infosõda, vaid kõiki võimalikke moodsa hübriidsõja variante. Peale psühholoogilise ja majandusliku rünnaku kasutatakse veel konkreetsemat rünnakut- sõjaväge. Ekspertide hinnangul ei ole hübriidsõja termin küll midagi uut, kuid on ikka veel pidevas arengus. Seetõttu ei ole ka konkreetset hübriidsõja terminit. Hübriidsõda ei kasutatud analüütikute arvates mitte ainult Ukraina sõjas, vaid ka juba Iraagis ja Afganistaanis. Relvad valitakse sõltuvalt konfliktist. Infosõjast on Ukraina sõjas saanud hübriidsõja üks sõltumatu osa, ning infosõda on autori hinnangul ka tihti muu hübriidsõjas kasutatavate meetodite eelmänguks.

Ukraina sõja õppetunnid Eestile

Eesti sai infosõja jõudu tunda 2007.aasta aprillis Pronksiöödel, mille ajendiks oli Tõnismäelt Pronkssõduri teisaldamine kaitseväge kalmistule. Üks rahutuste korraldajaist Dmitri Linter kuulutas enne rahutusi Venemaa telekanalile, et Eesti seisab kodusõja lävel. (Vesti.ru) Pronksiöö korraldajate (Dmitri Linter, Dimitri Klenski, Maksim Reva, Mark Sirök) kohtuprotsessil selgus, et pronksiöö aktsiooni hakatud ette valmistama juba aasta varem,

toetust saadi Venemaa Riigiduumas mõnedelt liikmetelt, kavatsus oli jõulise aktsiooni läbiviimine ja selle kajastamine rahvusvahelistes teleuudistes. (Delfi 2014)

Pronksiöö vapustas Eestit, kuid pani palju mõtlema meie naabri peale ja julgeoleku valmidusele. Samamoodi on seda teinud Ukraina konflikt. Venemaa on näidanud oma tahet ja võimu tungida teise riigi siseasjadesse agressiivselt ja kasutades kõiki jõude.

Eksperdikud nimetasid peamisteks õppetundideks Ukraina sõjas just seda, kui tähtis on riigi rahva integreeritus ja kaasamine. Samas tuleks tähelepanu pöörata ka julgeoleku võimele ja sõjalisele valmisolekule. Praktikute grupp pani ette, et julgeoleku ja kaitsevõime arendamiseks tuleks sõdurite ja juhtidega viia läbi reaalseid simulatsioone ja õppusi, ning kaasata nendesse ka välisjõude (NATO). 2015. aasta kevadel on tulemas Eesti kaitseväge ajaloo suurim õppus – „Siil“. Autori arvates näitavad sellised õppused kaitseväge tugevust ja annavad rahvale suurema kindlustunde.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli uurida infosõja rolli Ukraina sõjas. Nagu tööst selgus, siis seoses infosõja konkreetse ja ühtse mõiste puudumisega tekitab see paljudes inimestest segadust ja muudab infosõja termini raskesti mõistetavaks.

Töö teoreetilise osa keskseks teoreetikuks valis autor Martin Libeki. Tema infosõja liigituste teooriast lähtudes analüüsiti ja kirjeldati põhjalikumalt erinevate infosõja liikide olemust ja nende kasutamisevõimalusi. Lisaks infosõja liikidele kajastatakse teoreetilises osas ka Ukraina kriisi võimalikke tagamaid ja selle kulgu. Kriisile eelnenud sisepoliitilise olukorra analüüs annab mõista, et selline konflikt ei alanud üleöö, vaid kujunes võimalikuks aastatepikkuste ettevalmistuste ja lohkava korruptsiooni tulemusena.

Üle aasta juba Ukrainas toimivas sõjas kasutatakse ka infosõja kõiki komponente. Eelnev töö analüüsis erinevate infosõja liikide kasutatavust Ukraina sõjas Venemaa, Ukraina ja NATO poolt, ning nende positiivseid ja negatiivseid mõjusid toimuvast sõjast. Samuti analüüsiti põgusalt infosõja mõiste arengut ja Ukraina sõja õppetunde Eestile. Kõiki neid teemasid aitasid analüüsida ja hinnata kaheksa Eesti eksperdiga tehtud intervjuud. Empiirilises osas jagati eksperdid parema analüüsi saamiseks kolme erinevasse gruppi. Ekspertide valdkondadest lähtuvast olid grupi järgmised- ajakirjanikud, analüütikud ja praktikud.

Ekspertide hinnangul kasutatakse Ukraina sõjas kõige enam psühholoogilise sõja vahendeid. Tekitades inimestes tunde, et nad ei tea, mis on tõsi ja vale. Psühholoogilises sõjas püütakse ekspertide ja autori hinnangul vahel valet tõe pähe esitleda.

Ekspertid on veendunud, et pikas perspektiivis pole Ukraina sõjast kasu mitte kellelegi. Kõige suurem kannataja on kindlasti Ukraina, kelle riik on jaotunud kaheks, majandus on suures kriisis ja kaotatud on palju inimelusid. Positiivsena näevad eksperdid sõjast ainult seda, et Ukraina muutub ühtsemaks ja hoiab rohkem kokku. Venemaale tundub sellest sõjast esmapilgul kõige rohkem kasu olevat. Kuid tegelikult on kasu sõjast vaid Putini valitsusele ja sõjaväelastele, kes sõja arvelt rikastuvad või võimu juurde saavad. Sõja tõttu Ukrainas on raskustes Vene majandus ja kaotatud on 25 aastajooksul ülesehitatud maine teiste

riikide seas. Intervjuude käigus selgus, et eksperdid ei näe NATO kasu Ukraina sõjast. Pigem on sõda Ukrainas muutnud ka Euroopa ja muu maailma majanduse ebastabiilsemaks ja sõja tõttu on paljud riigid hakanud rohkem mõtlema oma riigi julgeolekule. Autori hinnangul on NATOl pigem eemalt vaataja roll ja otsene mõjutamine on hetkel nende poolt ebatõenäoline.

Infosõja mõiste on pidevas arengus. Eksperdid usuvad, et Ukraina sõda on infosõjale pööranud palju tähelepanu ja seda avalikkusele rohkem tutvustanud, kuid siiski tekitab sellest arusaam konkreetse definitsiooni puudumise tõttu palju segadust. Autor usub, et infosõda on keerulisem ja ohtlikum, kui algselt tunduda võib. Tihtilugu kasutatakse psühholoogilist mõjutamist enne teisi sõja vorme eelmänguna, ning sellel võib olla väga tõsiseid tagajärgi.

Viimastel aastatel on Eesti julgeolek saanud rohkem tähelepanu nii ametnike kui ka tavakodanike poolt. Tänu Ukraina sõjale ja Pronksiööle mõistab Eesti kui ettearvamatut võib Vene valitsus olla. Seetõttu töid eksperdid välja mitmeid Ukraina sõja õppetunde. Ekspertide seas esines arvamust, et suurimaks õppetunniks on oma rahva ühtsuse saavutamine ja rahva integratsioon. Samuti peeti oluliseks korruptsiooni vastu võitlemist, ning sõjalist valmisolekut.

Käesoleva lõputöö edasiarendamiseks saaks analüüsida võimalikke Ukraina sõja lahendusi, mõju Euroopa majandusele, ning samuti konkreetsemalt Vene-Ukraina majanduslikke suhteid. Kuna Ukraina sõda on ülemaailmse jälgimise all, siis puudub see paljusid, ning uurimisobjekte on ka erinevates valdkondades palju.

Lõputöö autorile andis antud töö suurema ülevaate ja teadmise Ukrainas toimuva kohta ja see aitab paremini mõista Ukrainas toimuvat. Lisaks mõistis autor tööd kirjutades, kui keeruline on infosõja ja hübriidsõja kontseptsioon, ning seetõttu on väga raske moodsates sõdades vastase käike ette näha. Sellest tulenevalt on väga keeruline ennustada, kuidas sõda Ukrainas lõppeda võiks. Hetkel pole lahenemist lahendust? näha.

SUMMARY

THE ROLE OF INFORMATION WARFARE IN UKRAINIAN CONFLICT ASSESSED BY ESTONIAN

Karolina Kreinin

In this Thesis, the author sought to answer the central question: „What is the role of information warfare in Ukraine conflict? “ On the basis of theoretical information presented in the thesis and the answers received from Estonian experts it can be concluded that the definition of information war is complex and there is no common definition prearranged. The author of this thesis chose one of the theories of information warfare recurring throughout the thesis. The central theoretician was Martin Libick, who believes that information war can be classified into seven types: war of management, cyber war, economic war, hacker warfare, psychological warfare, electronic warfare and intelligence-based warfare. In addition to information warfare the theoretical part also gives an overview of the crisis in Ukraine and dissects the background of this conflict. The analysis of internal political situation shows that this conflict did not start overnight, but was only possible by years of corruption and passive involvement by people in the state political decisions.

In the conflict which has lasted already over a year we have seen the use of all the above-mentioned information warfare types. This thesis analyzes the different types of information warfare used in Ukraine conflict by Russia as well as Ukraine and NATO. It also shows the positive and negative effects of this crisis on the participants. In addition, it briefly analyzes the development of the information warfare concept, definition and the lessons learned from Ukraine. Eight Estonian experts were used to analyze above mentioned subjects. For a better analysis, experts were divided into three different groups- journalists, analysts and practitioners.

Experts estimate that the most frequent type of information war used in Ukraine crisis is psychological warfare. It confuses people with the result of them not knowing what is true and what is not. In psychological war the truth is often concealed.

Experts are convinced that in the long term Ukrainian conflict is not good for anyone. The biggest sufferer is definitely Ukraine, whose county is divided in two. It is aggravated by economic crisis and has lost a lot of lives. The only positive aspect that experts see for Ukraine is that Ukrainian people are keeping more together and feeling more as one nation. At first it seems that the only one, who will get something positive out of this conflict, is Russia, but a lot of experts believe that in the long term this is not true. This war has made the country unstable. Russia has lost almost all their proponent countries and the economy has crashed. Experts cannot see how this crisis would have any positive effect on NATO and western countries either.

All information warfare types are used in Ukraine crisis. This conflict is far from over and it has shown the real face of Russia and what the Putin's government is capable of.

VIIDATUD ALLIKAD

- Alexander, H. (2014). Ukraine revolution: Tuesday February 25 as it happened. The Daily Telegraph. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/10659755/Ukraine-revolution-live.html> (16.03.2015)
- Arold, U. (2004). Psühholoogiline soda. Eesti Päevaleht. <http://epl.delfi.ee/news/eesti/psuhholoogiline-soda?id=50993844> (16.03.2015)
- BBC News. Raportid 10- aastase taped tüdruku kohta Ukrainas on välja mõeldud. <http://www.bbc.com/news/world-europe-32137302> (30.04.2015)
- Davis, J. Russia's top 100 lies about Ukraine, Examiner.com <http://www.examiner.com/list/russia-s-top-100-lies-about-ukraine> (22.04.2015)
- Dmitry Linter: Tallinna sündmused nii lihtsalt ei lõppe. Vesti. <http://www.vesti.ru/doc.html?id=118654> (30.04.2015)
- Dougherty, J. Everyone lies: The Ukraine Conflict and Russia's Media Transformation. <http://shorensteincenter.org/wp-content/uploads/2014/07/d88-dougherty.pdf> (30.04.2015)
- Eesti Keele Seletav Sõnaraamat (EKSS, I KD, 2009, lk 605)
- Friman, H. (1999) . *Perception Warfare: a perspective for the future*. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.189.4565&rep=rep1&type=pdf> (19.03.2015)
- Hansen, V. (2014) Kuidas rääkida õpilastele Ukraina sündmustest ? Õpetajate leht. <http://opleht.ee/18323-kuidas-raakida-opilastele-ukraina-sundmustest/> (16.03.2015)
- Hewitt, G. (2014). Ukraine conflict: Tymoshenko speech ends historic day of revolution. BBC News. <http://www.bbc.com/news/world-europe-26302277> (16.03.2015)
- Hiietamm, A. Inimõiguslane: Ida-Ukrainas on hukkunud üle 6200 Vene sõduri. Õhtuleht. <http://www.oh tuleht.ee/659236/inimoiguslane-ida-ukrainas-on-hukkunud-ule-6200-vene-soduri> (27.04.2015)
- Hurt, M, Krimmi sündmuste õppetunnid: kas Eesti riigikaitsemudel vastab täielikult meie vajadustele? Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/krimmi-sundmuste-oppetunnid-kas-eesti-riigikaitsemudel-vastab-taielikult-meie-vajadustele/> (26.04.2015)

Jowett, G. S. ;O'Donnell, V. (2006) Propagandast ja mõjutamisest. Tänapäev.

Krastev, I. (2014). Venemaa Revisionism. Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/venemaa-revisionism/> (16.03.2015)

Mägi, H; L. Vitsut. (2008). Infosõda: visioonid ja tegelikkus. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.

Maigre, M. (2014) Ukraina kriisi allhoovused. Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/ukraina-kriisi-allhoovused/> (16.03.2015)

Masso, I. A.(2011). Rahvuslus kui süüdistus. Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/rahvuslus-kui-suudistus/> (16.03.2015)

McDonald-Gibson, C. (2015). Battle in cyberspace: NATO plans to help the West to win the information war with Russia. The Independent. <http://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/news/battle-in-cyberspace-nato-plans-to-help-the-west-win-the-information-war-with-russia-9978581.html> (31.03.2015)

Mere, H. (2014). Ukraina rahutused: Lääne ja Venemaa geopoliitiline sõda maagaasi pärast? Telegram. <http://www.telegram.ee/maailm/ukraina-rahutused-laane-ja-venemaa-geopoliitiline-soda-maagaasi-parast#.VPI9AvmsWHA> (16.03.2015)

NATO ametlik kodulehekülg. <http://www.nato.int/> (31.03. 2015)

NewsfromUkraine youtube channel. <https://www.youtube.com/watch?v=Xf8Gt2Wnv74> (30.04.2015)

Ojakivi, M. Ilmar Raag: laulupidu on üks parimaid psühholoogilisi üritusi. ERR. <http://uudised.err.ee/v/eesti/31832cb2-017a-4ca0-9a0b-6f72176a30fb> (22.04.2015)

Pomerantsev, P./ Weiss, M. (2014). The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money. http://www.interpretermag.com/wp-content/uploads/2014/11/The_Menace_of_Unreality_Final.pdf (21.04.2015)

Postimees. Mikser nõustub presidendiga: oli annus horribilis. <http://riigikaitse.postimees.ee/3034497/mikser-noustub-presidendiga-oli-annus-horribilis> (29.04.2015)

Potšeptsov, G. (2009) Strateegiline sõda.

Pronksiöö teemaleht. Delfi. <http://www.delfi.ee/teemalehed/pronksioo?page=5> (30.04.2015)

Ravil, K. Putini kolmas ametiaeg on reaalne. Eesti Päevaleht. <http://epl.delfi.ee/news/valismaa/ajaleht-putini-kolmas-ametiaeg-on-reaalne?id=51108841> (29.04.2015)

Rikk, R. (2013). Kübersõda- reaalsus või fiktsioon? Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/kubersoda-reaalsus-voi-fiktsioon/> (19.03.2015)

Sakkov, S, Rock'n'roll ja heavy metal. Walesi tippkohutmine ning Eesti. Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/rocknroll-ja-heavy-metal-walesi-tippkohtumine-ning-eesti/> (25.04.2015)

Tammsaar, R. Venemaa perimeetri kaitsest. Diplomaatia <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/venemaa-perimeetri-kaitsest/>(05.05.2015)

The Economist (2010). War in the fifth domain. <http://www.economist.com/node/16478792> (19.03.2015)

Thomas, T. L. (1998). The Mind Has No Firewall. Parameters, LK:84-92. URL <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/98spring/thomas.htm> (01.03.2015)

Tido, A. (2014) Ukrainat lõhestab propagandasõda. Äripäev. <http://www.aripaev.ee/blog/2014/03/04/ukrainat-lohestab-propagandasoda> (24.05.15)

Triebstok, K. (2015). *Eesti õpetab maailmale küberkaitset*. Sõdurileht. (31.03.2015)

Ukraina Terviseameti koduleht. http://www.moz.gov.ua/ua/portal/pre_20140416_c.html (16.03.2015)

Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives. <http://www.e-ir.info/wp-content/uploads/2015/03/Ukraine-and-Russia-E-IR.pdf> (20.04.2015)

Ukraine crisis:timeline . BBC. <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275> (30.04.2015)

Välissilm. Hübriidsõda. ERR. <http://etv.err.ee/v/paevakajasaated/valisilm/saated/c2be429a-ee49-4b13-86eb-84f7c4bed58f> (22.04.2015)

Weitz, R. (2014). NATO partnerluspoliitika: uued probleemid, uued võimalused. Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/nato-partnerluspoliitika-ued-probleemid-ued-voimalused/> (31.03.2105)

Welch, D. (2013). Propaganda: Power and persuasion.UK: The British Library.

Ühtegi, R. (2013) Vene- Gruusia 2008. Aasta sõjast viis aastat hiljem. Diplomaatia. <http://www.diplomaatia.ee/artikkel/vene-gruusia-2008-aasta-sojast-viis-aastat-hiljem/> (06.05.2015)

LISAD

Lisa 1. Intervjuu küsimused

Milliseid infosõja liike on Venemaa kasutanud Ukraina konfliktis?

Milliseid infosõja liike on Ukraina ise kasutanud Ukraina konfliktis?

Kui suurt mõju avaldab Ukraina kriisile NATO sekkumine? Kas see on vajalik ja kui suures mahus?

Mida oleks saanud Ukraina Teie arvates teha teisiti peatamaks konflikti arengut?

Mis kasu ja kahju on Ukraina sõjast Venemaale?

Mis kasu ja kahju on Ukraina sõjast Ukrainale?

Mis kasu ja kahju on Ukraina sõjast NATOle ja lääneriikidele?

Kuidas on Ukraina konflikt mõjutanud ja muutnud infosõja mõistet?

Mis on hübriidsõda?

Mida on Eestil õppida Ukrainas toimuvast?